

ภาวะความตายอย่างโดดเดี่ยว: สื่อสารภาพสะท้อนสังคมสูงวัย

อารีย์ พีรพรวิพุธ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นด้วยความสนใจในมิติภาวะการตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัย แนวโน้มผู้สูงวัยที่อยู่ลำพังมีเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการดูแลสุขภาพ และก่อให้เกิดความท้าทายทางด้านต่างๆ ตามมา บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแนวคิดการตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัย ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมุ่งสำรวจปรากฏการณ์ของประเทศตะวันออก จากนั้นจึงเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบที่นำไปสู่การตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัย เพื่อกระตุ้นให้สังคมพึงตระหนักรู้และพิจารณาหาแนวทางในการรับมือกับความท้าทายที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุขั้นสุดยอด (super-aged society) ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่นำไปสู่การตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัย แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ลักษณะภาวะทางเศรษฐกิจ ความตายอย่างโดดเดี่ยวเกิดขึ้นสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมของประเทศ โดยเฉพาะภาวะทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนมากจำเป็นต้องใช้ชีวิตลำพังห่างไกลลูกหลาน สังคมสมัยใหม่ที่กำกับด้วยทุนนิยม บีบให้คนต้องเคลื่อนย้ายตนเองไปสู่แหล่งที่สามารถหาทุน ดิ้นรนทำมาหาเลี้ยงปากท้อง ดำรงชีวิต และหาเลี้ยงครอบครัว อาจต้องพาลูก สามี/ภรรยา ไปกับตนด้วย ในขณะที่จำต้องแยกห่างจากผู้สูงวัยซึ่งเป็นพ่อแม่ (2) ลักษณะครัวเรือนไร้บุตรหลาน โครงสร้างของครัวเรือนที่ “ไร้บุตรหลาน” มีสัดส่วนที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยไร้ลูกหลานเหล่านี้นี้ไร้คนดูแล และไม่มีคนคอย

* วันที่รับบทความ 27 มิถุนายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 11 สิงหาคม 2567; วันที่ตอบรับบทความ 1 กันยายน 2567

¹ อาจารย์ ดร. คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร

ช่วยเหลือ แบบไร้ญาติขาดมิตร และจะกลายเป็น “กลุ่มเปราะบาง” ของสังคม ยุค “เกิดต่ำ อายุขัยยาว” และ (3) ลักษณะการดำเนินชีวิต ขาดการติดต่อกับสังคม การเสียชีวิตคนเดียวที่เป็นปรากฏการณ์อันน่าสลดใจ อาจสะท้อนถึงความล้มเหลวของสังคมรอบตัวผู้เสียชีวิต ทั้งครอบครัว เพื่อนฝูง และชุมชน การขาดการติดต่อกับสังคม เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่อาจมาจากการที่ผู้สูงวัยห่างเหินจากญาติพี่น้อง หรือจิตใจหลีกเลี่ยงการติดต่อกับคนอื่นๆ ด้วยเหตุผลส่วนบุคคล

คำสำคัญ: ความตาย ตายโดดเดี่ยว ผู้สูงวัย

Solitary Death: Communicating a Reflection of an Aging Society

Aree Peerapornwiput²

Abstract

This article is written with an interest in the dimension of solitary death among the elderly. The trend of older adults living alone is increasing, which has a direct impact on the health care system and causing various challenges as a result. The article aims to explore the concept of lonely death among the elderly in the phenomenon of oriental countries. To encourage society to be aware and consider ways to deal with the challenges that Thailand is entering into a super-aged society. The study finds that components are led to the lonely death of the elderly can be divided into 3 types. (1) Characteristics of economic conditions: isolated deaths occur in line with the social structure of the country, especially the economic situation. As a result, many elderly people are forced to live alone, far from their children and grandchildren. Modern society governed by capitalism forcing people to move themselves to places where they can find funding struggling to survive and provide for their family, they may have to take their children and husband/wife with them while being separated from their elderly parents. (2) Characteristics of households without children (DINK—Double Income No Kids; and SINK—Single Income No Kids): the structure of the household “childless” has a higher proportion and is likely to increase.

² Lecturer, Faculty of Information and Communication Technology, Silpakorn University

Many elderly people without children or grandchildren are without anyone to take care of them, there is no relatives and no one to help. These will become “vulnerable group” of society in the era of “low birth, long life expectancy”. And, (3) Lifestyle: lack of contact with society. Solitary death is a tragic phenomenon. It may reflect the failure of the society around the deceased, including family, friends, and community. A lack of contact with society, this is one element that may come from the fact that older people are distant from their relatives, deliberately avoiding contact with other people for personal reasons.

Keywords: death, solitary death, lonely death, dying alone, elderly

บทนำ

การจากไปของชีวิตเป็นเรื่องธรรมดาที่จริง หากเหตุการณ์ผู้สูงวัยเสียชีวิตโดยลำพังกว่าจะมีคนมาพบศพ ร่างนั้นก็ส่งกลิ่นโชยไปทั่ว เป็นภาพที่น่าเศร้าสลดและสะเทือนใจไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อภาพเช่นนี้ปรากฏมากขึ้นในสังคมไทย แม้ความตายเป็นสัจธรรมของชีวิตโดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่ปัจฉิมวัย แต่การต้องเผชิญหน้ากับความสูญเสียของลมหายใจหรือความตายอย่างไร้เรี่ยวแรงโดยปราศจากความสัมพันธ์ใดๆ กับเพื่อนมนุษย์ จ้านกับการต้องสิ้นลมหายใจในวาระสุดท้ายอย่างโดดเดี่ยว นับเป็นโศกนาฏกรรมน่าหดหู่ สร้างผลกระทบทางอารมณ์และสังคมในเวลาเดียวกัน

เรื่องราวผู้สูงอายุเสียชีวิตตามลำพังมีมานานแล้วในต่างประเทศ จากที่อัตราการเกิดของประชากรทั่วโลกมีแนวโน้มลดลง และพบว่า สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ประชากรที่เกิดในยุค baby boomers ได้เข้าสู่ผู้สูงวัยโดยสหประชาชาติคาดการณ์ว่า ภายในปี พ.ศ. 2593 เกือบหนึ่งในห้าของประชากรจะมีอายุ 65 ปีขึ้นไป เป็นปัจจัยที่ทำให้หลายประเทศในโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นั่นคือการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว อาทิ ฝรั่งเศส สวีเดน ญี่ปุ่น (United Nation, 2024)

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดสังคมสูงวัยจากสัดส่วนของประชากรอายุ 60-65 ปีขึ้นไป แบ่งตามลำดับดังนี้ (1) สังคมสูงวัย (aged society) คือ มีประชากรสูงวัยมากกว่าร้อยละ 7 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศ (2) สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) คือ มีประชากรสูงวัยมากกว่าร้อยละ 14 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศ (3) สังคมสูงวัยขั้นสุดยอด (super-aged society) คือ มีประชากรสูงวัยมากกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในประเทศ โดยสัดส่วนพบว่า ทวีปเอเชียมีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก และผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในทวีปเอเชียได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก และถือเป็นประเทศแรกๆ ของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุขั้นสุดยอด

(super-aged society) เมื่อปี พ.ศ. 2550 ผ่านมากกว่าสิบปีญี่ปุ่นมีประชากร “สูงวัย” ที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไปในสัดส่วนที่มากกว่าร้อยละ 10 ประชากรญี่ปุ่นจำนวน 1 ใน 3 เป็นผู้มีอายุมากกว่า 65 ปี หรือราว 36.23 ล้านคน และมีผู้มีอายุ 100 ปีเป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยมีมาก่อน (World Economic Forum, 2023; World Health Organization, 2022; กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ, 2565: 3-4; มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2565; กรมสุขภาพจิต, 2563)

โครงสร้างประชากร “ญี่ปุ่น” อยู่ในช่วงวิกฤติ หลังสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก และกำลังเผชิญหน้ากับ “สังคมสูงอายุ” อย่างหนักด้วยจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีผู้สูงอายุจำนวนมากกว่าร้อยละ 30 ของประชากรของญี่ปุ่น หรือราว 36 ล้านคน และมีผู้ที่อยู่ตามลำพังจำนวนมาก ราว 18 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นผู้ชายวัย 50 ปีเศษ และผู้หญิงวัย 80 ปีขึ้นไป สถาบันวิจัยประชากรและประกันสังคมแห่งชาติ (The National Institute of Population and Social Security) คาดการณ์ว่า ผู้สูงอายุในญี่ปุ่นจะมีสัดส่วนคิดเป็น 35.3% ของประชากรทั้งหมดภายในปี พ.ศ. 2583 ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขของประเทศ โดยเฉพาะในด้านการดูแลผู้สูงอายุ (Reuters, 2022; Eurasian Research Institute, 2020)

ปรากฏการณ์ของข่าวการตายอย่างโดดเดี่ยว ผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตคนเดียว และเสียชีวิตในที่พักโดยลำพังไม่มีใครรู้หรือสังเกตเห็นกระทั่งเวลาผ่านไปเป็นสัปดาห์ เป็นเดือน หรือหลายเดือน ส่วนใหญ่กว่าจะทราบก็เมื่อได้กลิ่นเหม็นลอยคลุ้งไปทั่ว หรือบางครั้งอาจถึงขั้นมีของเหลวหยดซึมลงไปในห้องพักด้านล่าง ไร้ชีวิตของเจ้าของห้องเหล่านี้มักอาศัยอยู่อย่างเงียบๆ ไร้เงาลูกหลานหรือเพื่อน เป็นสภาวะการณ์ที่สังคมญี่ปุ่นกำลังเผชิญอยู่กระทั่งปัจจุบัน (McCurry, 2020; Bremner, 2015)

เมื่อหันมาดูที่บ้านเรา การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงวัย (aged society) ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2548 คือ มีสัดส่วน

ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) และจากข้อมูลล่าสุดของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยมีประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็น 1 ใน 5 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ หรือประมาณ 13 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรไทยทั้งประเทศ 66 ล้านคน และมีการคาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2573 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super-aged society) เช่นเดียวกับญี่ปุ่น เพราะไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 28 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนคนในประเทศ ขณะที่การเพิ่มขึ้นของจำนวนเด็กแรกเกิดมีเพียง 0.18 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และอัตราการเพิ่มของประชากรจะลดต่ำลงจนถึงขั้นติดลบ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2565: 6)

ข่าวผู้สูงอายุอยู่ตัวคนเดียว รวมถึงผู้สูงอายุเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยว ปรากฏเป็นข่าวมากขึ้นตามสื่อต่างๆ ของไทย (เดลินิวส์ ออนไลน์, 2567; เดลินิวส์ ออนไลน์, 2566; ข่าวช่อง 8, 2566; Sanook, 2561) จากกรณีล่าสุด ผู้สูงอายุที่เสียชีวิตน่าจะนานที่สุดถึงเพิ่งรับรู้และเป็นข่าวคือ อดีตครูวัย 76 ปี นอนเสียชีวิตในบ้านเป็นปี สภาพศพเหลือแต่โครงกระดูก (ข่าวสด ออนไลน์, 2567) เหตุเกิดที่บ้านเดี่ยวชั้นเดียวในตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี บริเวณพื้นที่กลางบ้านพบศพผู้เสียชีวิตเป็นหญิง อดีตครูสอนหนังสือ โรงเรียนสตรีวิทยา สภาพศพเหลือแต่โครงกระดูก น้องชายผู้เสียชีวิตเผยว่า พี่สาวอยู่คนเดียวในบ้านหลังนี้ หลังจากสามีที่เป็นครูโรงเรียนเดียวกันเสียชีวิตไปหลายปีแล้ว ไม่มีทายาทสืบสกุล ปกติพี่สาวเป็นคนเก็บตัวเงียบ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร แต่ติดต่อไม่ได้หลายครั้ง จึงแจ้งตำรวจ เบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานว่า ผู้เสียชีวิตซึ่งอยู่คนเดียวในบ้านหลังนี้อาจล้มป่วย แต่ไม่มีใครเข้ามาช่วยเหลือเพราะอยู่คนเดียว จึงทำให้เสียชีวิตอย่างอนาถ (ไพบรท์ ทวี, 2567)

นี่เป็นเพียงหนึ่งในหลายๆ กรณีตัวอย่างจากการเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยไทย แนวโน้มผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังมีเพิ่มมากขึ้นส่งผลกระทบโดยตรง

ต่อระบบการดูแลสุขภาพ และก่อให้เกิดความท้าทายทางด้านต่างๆ ตามมา บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อสำรวจแนวคิดเกี่ยวกับการตายอย่างโดดเดี่ยวในกลุ่มผู้สูงอายุ ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบที่นำไปสู่การตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัย เพื่อกระตุ้นให้สังคมพึงตระหนักรู้และพิจารณาหาแนวทางในการรับมือกับความท้าทายที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุขั้นสุดยอด (super-aged society)

ในบทความนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงการตายอย่างโดดเดี่ยวในต่างประเทศ โดยยกตัวอย่างจากประเทศญี่ปุ่น ด้วยโครงสร้างประชากร “ญี่ปุ่น” อยู่ในช่วงวิกฤติ หลังสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก แล้วจึงค่อยนำเสนอการตายอย่างโดดเดี่ยวในสังคมไทย

ความหมายของความตาย

คำว่า “ตาย” ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เรียกสภาพหรืออาการที่แสดงถึงความสิ้นสุดหรือดับลงของสิ่งต่างๆ มนุษย์เราให้ความหมายความตายไว้ในหลากหลายมิติ

ความตายมักถูกสร้างความหมายผ่าน “ห้วงเวลา” (time) ที่มีมิติลึกซึ้งกว่าการบ่งบอกตำแหน่งของเข็มนาฬิกา หรือตัวเลขที่ปรากฏในรูปแบบตัวเลขของดิจิทัล หากเวลาคือประสบการณ์ทางสังคมที่มนุษย์เรียนรู้สิ่งต่างๆ ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เวลาจึงสอดแทรกอยู่ในทุกก้าวอย่างและทุกลมหายใจของมนุษย์ ความเป็นตัวตน ความสัมพันธ์ ล้วนดำรงอยู่โดยยึดโยงอยู่กับการรับรู้ ซึ่งมีวันสิ้นสุดและหมดไปเมื่อความตายมาเยือน ความตายจึงสื่อความหมายของการหมดสิ้นเวลา อย่างน้อยก็ทางกายบนโลกใบนี้ ไม่นับรวมความเชื่อทางศาสนาที่มองว่าความตายของโลกนี้มีได้สิ้นสุด หากยังมีโลกหน้าหรืออีกโลกหนึ่งรอคอยอยู่

ความตายในมุมมองทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา เป็นประเด็นที่นักมานุษยวิทยาจำนวนหนึ่งให้ความสนใจศึกษา พื้นที่ทางการศึกษาของนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับความตายมุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจ ถอดบทเรียนของการจัดการเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมดั้งเดิมที่แต่ละสังคมใช้ในการ

ทำความเข้าใจ ให้ความหมาย และจัดการความตายอย่างหลากหลาย ส่วนนักสังคมวิทยาอาจจะให้ความสำคัญกับการตอบสนองต่อความตาย ซึ่งเป็นภูมิลักษณ์ที่แตกต่างและแปรผันอย่างยากจะคาดเดาไปตามการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และเวลา สังคมมีปฏิบัติการในการถอดรื้อและสร้างความหมายของความตายขึ้นมาใหม่ตลอดเวลา มีการกล่าวว่า สังคมสมัยใหม่มีความประดักประเดิดที่จะพูดถึงความตายและเป็นการยากที่จะเกิดบรรยากาศของการยอมรับความตายในสังคม และใช้ระบบทางการแพทย์ที่เจริญก้าวหน้าเพื่อต่อรอกับความตาย (ภาวีกา ศรีรัตนบัลล์, 2566: 20-21) โดยเฉพาะหากมีอำนาจทางเศรษฐกิจสูง อำนาจการต่อรอกับความตายก็ย่อมมีมาก และเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเป็นกลไกการทำงานของโลกได้เข้ามากำหนดกิจกรรมในระดับวิถีชีวิต และชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วโลก รวมถึงความตาย

ภาวะการตายอย่างโดดเดี่ยว

สังคมญี่ปุ่นจัดเป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลกเผชิญกับปัญหาผู้สูงวัยตายอย่างโดดเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ถึงกับมีคำที่ใช้เรียกว่า “โคะโคะคุชิ” Kodokushi (孤独死) หรือการตายอย่างโดดเดี่ยว หมายถึงผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตเพียงลำพัง และเสียชีวิตในที่พักซึ่งอาจจะที่บ้านหรืออพาร์ทเมนต์ โดยที่ไม่มีใครรู้กระทั่งเวลาผ่านไปร่วมสัปดาห์หรือหลายเดือน จนกลิ่นของร่างนั้นทำให้ผู้คนหรือเจ้าของอาคารมาเปิดประตู และสำรวจว่าต้นตอของกลิ่นนั้นมาจากร่างที่ปราศจากลมหายใจแล้ว (Miyu, 2021; Dahl, 2020)

ตัวแปรหลักของการเสียชีวิตคนเดียวแบบ “โคะโคะคุชิ” คือ ผู้เสียชีวิตจะต้องอาศัยตามลำพังภายใต้ภาวะโดดเดี่ยวจากสังคม และขาดการติดต่อทางสังคมรูปแบบอื่นๆ โดยไม่ได้เกิดจากการถูกบังคับให้โดดเดี่ยวหรือถูกจับกุมคุมขัง การเสียชีวิตจะต้องเป็นไปตามธรรมชาติ หรือจากโรคประจำตัว หรือจากอุบัติเหตุก็ได้ แต่จะไม่นับรวมการฆ่าตัวตายในบ้านหรือห้องพักว่าเป็นการเสียชีวิตในลักษณะนี้ (Nakazawa et al., 2021)

โคะโคะคุชิ (Kodokushi) ได้รับการบัญญัติขึ้นครั้งแรกในช่วงปี 1980 โดยเป็นคำที่ใช้เรียกสถานการณ์เสียชีวิตโดยลำพังที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น ซึ่งหลังจากเสียชีวิตแล้ว มักใช้เวลานานกว่าที่มียคนมาพบเจอ สภาพการณ์ที่น่าตกใจเกิดขึ้นเมื่อปี 2000 หรืออย่างน้อยก็เป็นครั้งแรกที่ได้รับความสนใจจากสังคมญี่ปุ่น ศพของชายวัย 69 ปีที่นอนเสียชีวิตอยู่บนพื้นเป็นเวลาสามปีในที่พัก โดยไม่มีใครสังเกตเห็นการหายไปของเขา ขณะที่ยังมีการจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำค่าไฟตามปกติโดยหักผ่านบัญชีธนาคารอัตโนมัติ กระทั่งเงินฝากเกลี้ยงบัญชี จึงมีผู้พบโครงกระดูกที่บ้านของเขาใกล้กับห้องครัวโดยมีหมอนซ่อนโซและแมลงตอมอยู่ ในขณะที่ที่พักของเขาห่างจากเพื่อนข้างบ้านเพียงไม่กี่ฟุต (Onishi, 2017)

เนื่องจากผู้สูงวัยในญี่ปุ่นอาศัยอยู่ในครัวเรือนคนเดียวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จำนวนผู้เสียชีวิตโดยไม่มีผู้ดูแลและไม่มีใครตรวจพบก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน สิ่งที่เราเรียกว่า “การตายอย่างโดดเดี่ยว” (โคะโคะคุชิ) เหล่านี้เป็นปัญหาในบริบทต่างๆ ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รายงานของสื่อมวลชนยอดนิยมนำเสนอข่าวจำนวนโคะโคะคุชิที่เพิ่มขึ้นเป็นสัญญาณของการเสื่อมสลายของค่านิยมดั้งเดิม

ในโตเกียวเพียงเมืองเดียว มีผู้เสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยว 4,777 คน ในปี 2017 ตามรายงานของสำนักงานสวัสดิการสังคมและสาธารณสุข มากกว่าครึ่งเป็นผู้ชาย และส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปี ประมาณหนึ่งในสามเสียชีวิตก่อนพบศพสองถึงสามวัน และเกือบ 10% ของผู้เสียชีวิตกว่าจะพบศพก็นานกว่าหนึ่งเดือน (Michael and Tanaka, 2019)

ในแต่ละปีมีผู้เสียชีวิตโดยไม่มีใครดูแลในญี่ปุ่นประมาณ 30,000 ราย การเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุในที่พักของตนและไม่มีใครสังเกตเห็นเป็นเวลาหลายวันหรือหลายสัปดาห์ เริ่มกลายเป็นเรื่องปกติในญี่ปุ่น อีกทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับโคะโคะคุชิปรากฏในสื่ออย่างสม่ำเสมอมากขึ้น (Miyu, 2021)

ปรากฏการณ์โคะโคะคุชินั้นเกิดขึ้นสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมของประเทศญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของสังคมสูงวัย ส่งผลให้ผู้สูงอายุหลายคนเลือกออกจากครอบครัวมาใช้ชีวิตลำพัง

การทำความสะอาดบ้านผู้สูงอายุตายคนเดียวในญี่ปุ่น

Trauma Cleaner ธุรกิจเก็บกวาดที่เกิดเหตุหลังการตาย ที่ผ่านมาเป็นอาชีพใหม่ที่ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เนื่องจากจะต้องทำงานในพื้นที่ที่เคยมีคนตาย และเสี่ยงกับสภาพแวดล้อมที่ไม่สะอาด แต่ก็กลายเป็นอาชีพที่จำเป็นขึ้นมาเพราะคนส่วนมากไม่อยากจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ “ความเชื่อ” ที่เป็นเรื่องต้องห้าม หรือข้อห้ามในสังคมของหลายๆ วัฒนธรรม ผู้คนรู้สึกไม่สบายใจที่จะพูดถึง ดังนั้นความกลัวและไม่อยากข้องเกี่ยวกับความตายของมนุษย์จึงเป็นจุดเริ่มต้นของอาชีพนี้

ลูกค้าส่วนใหญ่คือเจ้าของที่อยู่อาศัยหรือญาติของผู้เสียชีวิต ที่บางรายอยู่ไกลเกินจะเดินทางมาทำความสะอาดได้ด้วยตัวเอง หรืออยากมาแต่ร่างกายและจิตใจไม่เอื้ออำนวย แต่ก็มีอีกหลายรายที่ไม่ยอมมายุ่งเกี่ยวกับห้องเหล่านี้แต่แรก เพราะความทรงจำที่มีต่อผู้ตาย มิยุ โคจิเมะ หญิงสาวผู้เลือกเดินทางในสายงานนี้เพื่อช่วยให้สังคมญี่ปุ่นตระหนักในการเสียชีวิตคนเดียว และให้ความสำคัญต่อการรักษาความสัมพันธ์กับคนที่รักมากขึ้น ในช่วงแรกแม้เธอจะได้รับคำทัดทานจากทั้งแม่และคนรัก แม่ของเธอไม่ต้องการให้เธอยุ่งเกี่ยวกับงานที่เกี่ยวข้องกับความตายหรือคนตาย ส่วนคู่รักของเธอก็กลัวว่าเธอจะถูกสาปและถูกวิญญาณหลอกหลอน แต่เธอก็ยังยืนยันในความตั้งใจและอธิบายให้ทั้งสองเข้าใจ และยอมรับว่างานนี้เป็นเพียงงานอีกประเภทหนึ่ง ไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่ดีหรือผิดกฎหมายแต่อย่างใด ทั้งยังมีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น (Ekin, 2017)

อิโรสึกุ มาซูดะ ผู้บริหารของบริษัทรับทำความสะอาดบ้านผู้ตาย บริษัททูโด (ToDo Company) ก่อตั้งเมื่อปี 2001 เล่าว่า การที่เขามาทำงานนี้มาจากการเสียชีวิตของหญิงชราเพื่อนบ้านที่สนิทกัน แล้วไม่มีใครมาจัดการข้าวของในบ้านให้ ทำให้เขาต้องอาสาเข้าไปเก็บของและทำความสะอาดบ้านหลังนั้นด้วยตัวเอง ชื่อบริษัทของเขาที่มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “to do” ที่เขามองว่างานทำความสะอาดบ้านผู้เสียชีวิตคนเดียวคืองานที่ต้องมีใครสักคนเข้าไปทำอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันบริษัทประเภทนี้มีมากขึ้นเพื่อรองรับสถานการณ์การเสียชีวิตคนเดียวที่เพิ่มขึ้น โดย ฮิเดโตะ โคเนะ รองประธานสมาคมการจัดการทรัพย์สินผู้เสียชีวิต (Association of Dispositions Memento) รายงานไว้ใน

ปี 2017 ว่า ประเทศญี่ปุ่นมีบริษัทที่ให้บริการด้านนี้กว่า 4,000 บริษัทด้วยกัน (Ekin, 2017)

รายการทางไทยพีบีเอส ดูให้รู้ (2565) ได้ไปติดตามการทำงานของบริษัทรับทำความสะอาดที่พักแห่งหนึ่งของผู้เสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวที่ห้องเช่าในย่านชินจูกุ โตเกียว ก่อนการถ่ายทำได้มีการแจ้งเตือนว่า ไม่ให้เดินขึ้นลงบ่อยๆ เพราะเพื่อนบ้านไม่รู้ว่ามีคนเสียชีวิตในห้องนี้ (ทั้งที่แต่ละห้องห่างกันเพียงไม่กี่ฟุต) อีกทั้งเจ้าของตึกไม่ยอมให้รู้ว่ามีคนเสียชีวิตในตึกนี้ เพราะจะส่งผลต่อราคาเช่า

ในขณะเดียวกัน งานรับทำความสะอาดที่พักของผู้เสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวถือเป็นงานที่ส่งผลกระทบต่อกายและใจของผู้ทำความสะอาดเป็นอย่างมาก เพราะพวกเขาจะพบทั้งกลิ่นไม่พึงประสงค์ ชิ้นส่วนบางอย่างของผู้เสียชีวิต อาทิ เส้นผม ผิวหนัง หรือคราบของเหลวจากร่างกายที่ฝังแน่นอยู่บริเวณที่เสียชีวิต รวมถึงกลิ่นอาหารบูดเน่าและอากาศในห้องที่ร้อนอบอ้าว เพราะไม่สามารถเปิดหน้าต่าง หรือแอร์ได้ ก่อนเริ่มงานผู้ทำความสะอาดสวมชุดอย่างมิดชิดเพื่อป้องกันเชื้อโรค หรือชุดพีพีอี ทันทีที่เปิดประตู กลิ่นคาวคั่งไปทั่วห้อง เต็มไปด้วยข้าวของระเกะระกะ กระจัดกระจายเต็มพื้นห้อง มีคราบเลือด รวมถึงแมลง

ช่างภาพบอก

“กลิ่นเหม็นมากครับ ตั้งแต่เปิดประตูเข้าไป กลิ่นก็ทะเข้ามาเลย กลิ่นยังติดอยู่ในจมูกอยู่เลยครับ”

“ขณะที่เข้าไปถ่าย สิ่งที่สะท้อนใจคือ เศษซากผมที่เห็นติดอยู่ที่หมอนนะครับ เพราะรู้สึกว่าจะจุดที่เราถ่ายเคยมีคนเสียชีวิตอยู่ก่อน ก็ค่อนข้างสะท้อนใจครับ (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

ผู้ดำเนินรายการบรรยายว่า

“กลิ่นแรงมาก แมลงวันบินว่อน ตรงเตียง เบาะ ผ้าห่ม เต็มไปด้วยคราบเลือด คราบน้ำหนองอยู่ชัดเจนมาก แล้วห้องที่แค้อยู่แคบมาก ตรงพื้นไม่มีที่ให้เหยียบ ขนาดเตียงก็ไม่มีที่ว่าง ทำให้เรานึกว่าเค้าใช้ชีวิตอย่างไร คิดแล้วก็สลดใจ มันน่าจะเศร้ามาก” (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

พนักงานทำความสะอาด ทำงานภายใต้กฎหมาย 34 องศาช่วงฤดูร้อนของญี่ปุ่นในห้องพื้นที่เล็กๆ ด้วยชุดพิเศษที่ปิดคลุมทั่วร่างกาย ภายในชุ่มไปด้วยเหงื่อ หลังถอดชุดเสื้อด้านในเปียกราวกับแช่น้ำ

ปกติขั้นตอนในการทำงาน เก็บของหนึ่งวัน แล้วอีกวันจะมาขนของออกไป แต่ถ้าเป็นบ้านหลังใหญ่อาจใช้เวลาเป็นสัปดาห์ แต่ครั้งนี้มีขยะจำนวนมาก ทำให้ต้องทยอยขน ตอนขนของพยายามไม่ให้คนเห็น หลังขนของขึ้นรถ ก็จะมีไม้กั้นรอบรถ ไม่ให้เห็นของข้างใน กรณีนี้ผู้เสียชีวิตไม่มีญาติมาติดต่อกัน ลูกค้าว่าจ้างก็คือเจ้าของตึก ดังนั้นของทุกอย่างจะต้องถูกทิ้ง

ขั้นตอนการทำงานสำคัญอีกอย่างคือ การเก็บและจัดการของใช้ส่วนตัวของผู้เสียชีวิต ด้วยการนำของทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นโต๊ะ เติ่ง ไปจนถึงขยะมูลฝอยใส่ถุงพลาสติกหรือลังกระดาษ หากเป็นของชิ้นใหญ่โดยเฉพาะที่มีรอยเลือด น้ำเหลือง จะถูกแยกส่วนและห่อปิดผนึกด้วยพลาสติกอย่างดี

โทรุ โคเรมูระ เจ้าของบริษัททำความสะอาด เล่าว่า การทำความสะอาดมีทั้งกรณีที่ต้องแจ้งคนรอบข้าง และไม่แจ้งคนรอบข้าง ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง “บางที่ผู้ว่าจ้างอยากให้ให้เห็น แล้วก็อยากจะขอโทษขอโพยก็มี แต่ในบางครั้งไม่ต้องการให้แจ้งก็มี เหตุผลคือ ถ้าแจ้งแล้วทำให้คนรอบข้างเดือดร้อน อาจจะโดนว่า โดนหาเรื่อง หรือถ้ารู้ว่ามีคนตายในตึก ค่าเช่าของตึกก็จะตกลง...ส่วนค่าเก็บทำความสะอาดมีราคาตั้งแต่น้อยถึงมาก สำหรับวันนี้ประมาณ 3 แสนเยน (ประมาณ 70,000 บาท) บางที่เกิน 10 ล้านเยนก็มี (ประมาณ 200,000 บาทขึ้นไป)” (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

ผู้ดำเนินรายการเล่าว่า “ผมรู้สึกถึงความใส่ใจของคนทำงานทำความสะอาด คือใส่ใจมากๆ รู้สึกเหมือนเป็นของธรรมดา ไม่ได้เป็นของที่สกปรก เหมือนน้ำกลั้ว หรือน้ำรังเกียจ หุ่่มเหทำความสะอาดอย่างเต็มที่ จากการพูดคุย ทุกคนบอกว่า เป็นเกียรติมากที่ได้ทำงานนี้ การทำความสะอาดจะเห็นว่าเจ้าหน้าที่แต่งตัวสวยงาม แล้วก็ป็นยูนิฟอร์มที่ดูดีมาก ๆ เจ้าของบริษัทบอกว่า เราจะให้เกียรติกับบ้านของผู้เสียชีวิต และให้เกียรติกับผู้ว่าจ้างเรา” (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

วันต่อมาผู้ดำเนินรายการไปสัมภาษณ์เจ้าของบริษัทที่ออฟฟิศ เปิดภาพของสภาพห้องที่ทำความสะอาด เป็นภาพตรงที่ห้องอาบน้ำ และเล่าว่าผู้เสียชีวิตอาจจะเสียชีวิตตรงนี้ “แต่ทำไมเป็นที่นี้และที่นี้ด้วย เพราะว่าผู้สูงอายุไปห้องน้ำไม่ทัน เลยใช้ที่นี้เป็นที่ขับถ่าย ที่ญี่ปุ่นมีคนเสียชีวิตในห้องน้ำมากกว่าทองถนนถึง 3 เท่า สถานที่ที่เสียชีวิตมากที่สุดก็คือในห้องน้ำ เพราะเมื่อถอดเสื้อผ้า อุณหภูมิที่เปลี่ยนทำให้ร่างกายเหมือนกับช็อก อุณหภูมิความหนาวเย็นในห้องน้ำกับในห้องต่างกันมาก เวลาที่เราจะอาบน้ำ ถอดเสื้อ จะทำให้อากาศแตกต่างกัน มีโอกาสที่ผู้สูงอายุเส้นเลือดในสมองแตกได้ และทำให้เสียชีวิตกันเยอะมากในญี่ปุ่น” (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

กรณีเช่นนี้มักเกิดขึ้นในช่วงฤดูหนาว คนที่ก้าวจากห้องที่มีเครื่องทำความร้อนไปยังพื้นที่ที่ไม่มีเครื่องทำความร้อน เช่น โถงทางเดิน ห้องน้ำ หรืออ่างอาบน้ำ จะมีความดันโลหิตพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อหลอดเลือดหดตัวเพื่อตอบสนองต่ออากาศที่เย็นจัด การแช่ตัวในห้องอบไอน้ำจะช่วยบรรเทาอาการหนาวได้ แต่ความดันโลหิตที่เปลี่ยนแปลงกะทันหันซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิที่รุนแรงเหล่านี้ อาจกระตุ้นให้เกิดอาการหัวใจวาย โรคหลอดเลือดสมอง หรือภาวะทางการแพทย์อื่นๆ

เรื่องความตายเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมความเชื่อและสุขอนามัย กรณีบริษัททำความสะอาดที่พนักงานตายก็เช่นเดียวกัน โทรุ โคเรมูระ เล่าว่า “เวลาเราจะมาเปิดออฟฟิสหรือเปิดสาขาใหม่ จะเข้าไปอยู่ในตึกหรือที่ไหนก็ตาม ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยต้อนรับสักเท่าไร เพราะเค้ากลัวว่าจะเอาพวกวิญญาณ หรือเชื้อโรคเข้ามาหรือเปล่า ก็เข้าใจนะว่าเจ้าของตึกไม่รังเกียจ แต่ผู้เช่ารายอื่นอาจรังเกียจ” (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

ผู้ดำเนินรายการบอกว่า “จริงๆ แล้วงานนี้เป็นงานหนัก ต้องใช้อารมณ์ความรู้สึก ความใส่ใจมาก เพราะว่าคนที่เสียชีวิต ก็อาจจะมีทั้งคนที่มีญาติพี่น้องและไม่มี ดังนั้นใจของคนที่ยังอยู่ คือสิ่งที่พวกเขาต้องดูแล และสิ่งที่ทำให้พนักงานมีกำลังใจในการทำงานมากที่สุด เจ้าของบอกว่า คือข้อความขอบคุณจากลูกค้า และหลายครั้งลูกค้าน้ำตาไหลจากความซาบซึ้งใจ” (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

“จริงๆ แล้ว แก่นแท้ของการทำความสะอาดคือ ทำความสะอาดจิตใจครับ” เจ้าของบริษัทรับจ้างทำความสะอาดกล่าว “ทำอย่างไรให้ลูกค้ารู้สึกสบายใจ และจิตใจถูกทำความสะอาดไปด้วย” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง พี่ชายอายุ 80 ปี จ้างให้ทำความสะอาดที่พักน้องชายที่ตายโดดเดี่ยว พี่ชายต้องการแกะกระดูกของน้องชายเพื่อมาทำพิธีให้น้องไปสู่สุคติ เจ้าของบริษัทรู้ เลยติดต่อไปที่บริษัททำศพ แล้วไปรับกระดูกของน้องชาย ขั้บรถจากชิบูโอกะไปโอกายามะ แล้วเอาไปให้พี่ชายอายุ 80 ปี เจ้าของบริษัทบอกว่าการทำแบบนี้ก็เหมือนได้ทำความสะอาดใจตัวเองไปด้วย และต้องให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้อารมณ์ความรู้สึก ดังนั้นใจของคนที่ยังอยู่คือสิ่งที่พวกเขาต้องดูแล (ไทยพีบีเอส ดูให้รู้, 2565)

ปัญหาการเสียชีวิตคนเดียวที่เพิ่มมากขึ้นในญี่ปุ่น ทำให้เกิดบริษัทรับจ้างทำความสะอาดที่พักของผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นจำนวนมาก Trauma Cleaner หรือ “ผู้ปิดกั้นความเจ็บปวด” อาชีพที่จะเข้าไปเก็บกวาดสิ่งของในห้องผู้เสียชีวิต เพื่อที่ครอบครัวและคนใกล้ชิดจะได้ไม่ต้องเผชิญกับความโศกเศร้าและบาดแผลทางจิตใจในระหว่างที่เข้าไปจัดการข้าวของต่างๆ ด้วยตัวเอง

Plan 75 โครงการพิเศษจากรัฐบาล ผู้สูงวัยเลือกจบชีวิตตัวเองได้ตามต้องการ

Plan 75 โครงการพิเศษจากรัฐบาล ที่ผู้สูงวัยสามารถเลือกจบชีวิตตัวเองได้ตามต้องการ เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายที่ชื่อว่า Plan 75 เปิดให้ประชาชนผู้มีอายุ 75 ปีขึ้นไป ได้ลงทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือในการปลิดชีวิตตัวเอง หรือการการุณยฆาต พร้อมรับเงินชดเชยเป็นจำนวนเงิน 1 แสนเยน และสวัสดิการมากมายสำหรับใช้ในบ้านปลายชีวิต เพื่อหวังว่าจะเป็นทางเลือกสำหรับผู้สูงอายุที่มากจนเกินจุดสมดุล ในขณะที่ญี่ปุ่นเคยจัดผู้สูงอายุไว้ด้านบนสุดของลำดับขั้นทางสังคม กระทั่งจัดวันหยุดประจำชาติเพื่อเป็นเกียรติแก่การมีส่วนร่วมของพวกเขามีต่อการก่อร่างสร้างตัวให้กับสังคมญี่ปุ่น

โครงการข้างต้นเป็นเรื่องราวในภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่สะท้อนประเด็นสังคมผู้สูงอายุ ที่ประชากรสูงวัยและโดดเดี่ยวของญี่ปุ่นกำลังถึงจุดวิกฤติ (Hill, 2023) และเกิดความกังวลในทางปฏิบัติเกี่ยวกับความสามารถของรัฐบาลในการควบคุมค่าใช้จ่ายประกันสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในขณะที่ประชากรมีอายุพุ่งขึ้นทุกขณะ

เรื่องราวจากภาพยนตร์ของผู้กำกับ จิเอะ ฮายากาวะ (Hayakawa, 2022) ภาพยนตร์ได้รับรางวัล Caméra d'Or – Special Distinction (ผู้กำกับหน้าใหม่) จาก Cannes Film Festival 2022 เข้าฉายในบ้านเราเมื่อสองปีก่อน และมีการกล่าวถึงกันค่อนข้างมากในแวดวงสื่อนานาชาติ และเมื่อเร็วๆ นี้ ภาพยนตร์ได้รับเลือกให้ฉายอีกครั้งใน “เทศกาลหนังสวนโมกข์” ณ ลานโพธิ์ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) โดยมีการตั้งวงเสวนาเกี่ยวกับความตายหลังชมภาพยนตร์จบ

จิเอะ ฮายากาวะ เลือกประเด็นสังคมผู้สูงอายุในญี่ปุ่นมานำเสนอ หนึ่งเล่าถึงเหตุการณ์ในอนาคต เพื่อแก้ปัญหาผู้สูงอายุล้น (จนส่งผลกระทบต่องบประมาณ) รัฐบาลจึงออกกฎหมายให้คนชราที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป สามารถเข้ารับการการุณยฆาตได้ฟรี พร้อมทั้งได้รับเงินชดเชยไว้ใช้ก่อนและหลังตาย

หัวใจสำคัญของภาพยนตร์เรื่องนี้ มิจิ คาคุทานิ หญิงวัย 78 ปี ใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพัง ไม่มีลูกหลานคอยดูแล หมดหวังที่จะเรียกร่องสวัสดิการ จนเธอต้องยอมรับงานหวาดเสียวที่ควบคุมการจราจรรอบๆ งานซ่อมถนนมอเตอร์เวย์ในตอนกลางคืน เธอตกงานกะทันหัน ซึ่งส่งผลให้เธอถูกบีบให้ออกจากห้องเช่า จนดูเหมือนว่าชีวิตของเธอจะค่อยๆ กลายเป็น “ส่วนเกินของสังคม” ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจสมัครเข้าโครงการ Plan 75

แม้ Plan 75 เป็นภาพยนตร์ที่เกิดขึ้นจากจินตนาการ แต่ผู้กำกับเรื่องนี้บอกว่า เธอได้รับแรงบันดาลใจมาจากเหตุการณ์จริงสุดสะเทือนขวัญที่เกิดขึ้นในปี 2016 เมื่อมีชายคนหนึ่งได้ลงมือสังหารผู้พิการที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ไป 19 คน และบาดเจ็บกว่า 40 คน โดยมีแรงจูงใจมาจากความคิดที่ว่า คนเหล่านี้ไร้ประโยชน์และเป็นภาระของสังคม ตรรกะของเขาคือการมีอยู่ของคนเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Rich, 2022)

จีเอะ ฮายากาวะ ผู้กำกับให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ฉันไม่เชื่อว่าวิธีคิดนี้จำกัด อยู่เฉพาะฆาตกรวิกลจริตเพียงคนเดียว ในสังคมของเราที่คุณค่าทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่มีค่าเหนือสิ่งอื่นใด ฉันอดไม่ได้ที่จะคิดว่าจริงๆ แล้วมีคนจำนวนมากที่มี อารมณ์คล้ายๆ กันนี้ สังคมทุนนิยมของเรา ซึ่งเห็นคุณค่าของเหตุผลและผลผลิต ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ‘ชีวิตที่คู่ควร’ และ ‘ชีวิตที่ไร้ค่า’ และความคิดเห็น เชิงวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับคนที่อ่อนแอในสังคมก็แข็งแกร่งขึ้นในแต่ละวัน ความโกรธและความวิตกกังวลของฉันต่อการไม่ยอมรับสังคมเช่นนั้นเป็น แรงบันดาลใจให้ฉันสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้” (Gabardi, 2023)

จีเอะ ฮายากาวะ บอกว่า เธออยากให้ผู้คนรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้ที่ไม่มี ทางเลือกอื่นหรือผู้ที่เลือกโดยที่ตนไม่ต้องการ นอกจากนี้ เธออยากให้ผู้คน จินตนาการว่า สังคมของเราจะบิดเบี้ยวแค่ไหนหากเรามีระบบเช่น Plan 75 ซึ่ง เต็มใจที่จะเสนอทางเลือกในการตายให้กับผู้ที่กำลังทุกข์ทรมาน แทนที่จะให้ ความช่วยเหลือพวกเขา (Gabardi, 2023)

ในอีกด้านหนึ่ง จีเอะ ฮายากาวะ พยายามนำเสนอเรื่องราวชีวิตและ ความตายจากปมประเด็นปัญหาต่างๆ ของสังคมที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญ เธอได้ รวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้หญิงประมาณ 10-15 คน อายุเฉลี่ย 70-80 ปี เธอให้พวกเขาได้เล่าเรื่องราวชีวิตของตนเอง และคิดเห็น อย่างไร หากเกิดโครงการ Plan 75 ขึ้นจริงในอนาคต ผลจากการสำรวจทำให้ เธอต้องประหลาดใจเมื่อ 90 เปอร์เซ็นต์บอกว่า อยากให้มี Plan 75 เกิดขึ้นมา จริงๆ เพราะพวกเขามีความกลัวที่จะต้องอยู่คนเดียว กลัวการช่วยเหลือตนเอง ไม่ได้ กลัวความจำเสื่อม และแทนที่จะต้องอยู่ลำพังเพียงคนเดียว พวกเขาต้องการ ที่จะมียาเลือกที่จะจากไปในรูปแบบที่พวกเขาต้องการ (Hill, 2023)

มีการมองว่า นอกเหนือจากความกลัวการเป็นภาระของผู้สูงอายุแล้ว ความกลัวโศกเศร้าหรือการตายอย่างโดดเดี่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลาย มากขึ้น ผู้คนเสียชีวิตเพียงลำพังและไม่ได้ถูกค้นพบเป็นเวลานาน เป็นเรื่องที่น่าเศร้า และน่ากลัวสำหรับผู้สูงอายุ คนเราตายเพียงลำพังและไม่มีใครถูกพบเป็นเวลา หลายเดือน ร่างกายเน่าเปื่อย แล้วใครจะเป็นคนทำความสะอาดร่างนั้นและ อพาร์ตเมนต์นั้น (Hill, 2023)

แม้ว่าแนวคิด Plan 75 ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง แต่ พระไพศาล วิสาโล (2565) พระนักเผยแผ่ที่เป็นที่รู้จักดีรูปหนึ่งของเมืองไทยในปัจจุบัน มองว่า “ที่น่ากลัวกว่าคือ เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดนี้เป็นสิ่งที่ไม่ใช่จินตนาการ หากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงแล้ว คือเวลานี้รัฐบาลหลายประเทศต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เพื่อเป็นสวัสดิการให้กับคนแก่...สถานการณ์ที่ตัวละครได้พบเจอจึงเป็นเคสที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก...ที่สำคัญ มันเป็นชะตากรรมที่ทุกคนมีโอกาสได้สัมผัส (ถ้าไม่ตายก่อนแก่) ยิ่งพอนึกถึงช่วงเวลาประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ ภาพของสังคมในเรื่องก็สะท้อน พร้อมทั้งสะกิดถามเราว่า ‘เราพร้อมแค่ไหนที่จะเข้าสู่ภาวะแบบนี้’”

ผู้เขียนมองว่า บทบาทสำคัญของตัวละครมิใช่ผู้กำกับต้องการนำเสนอ อาจกำลังบอกกับสังคมอย่างตรงไปตรงมาและหนักแน่นที่สุดว่า จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้นไม่ได้มีความสำคัญในเชิงของ “ตัวเลข” เท่านั้น แต่อย่าลืมว่า พวกเขาเหล่านั้นเป็น “บุคคล” ที่มีจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ที่กำลังเฝ้ารอความช่วยเหลือ ประเด็นที่ชวนให้ตั้งคำถามก็คือ ในวันที่คนเราแก่ชรา พร้อมทั้งปัญหาทุกอย่างรุมล้อม ไม่ว่าจะเป็นสังขารเสื่อมถอย เงินเก็บไม่พอใช้ ไม่เหลือใครในชีวิต แคมคนในสังคมมองว่าเป็นภาระ เมื่อคนแก่กลายเป็นคนรู้สึกไร้ค่า และเป็นภาระของสังคม การตายเพื่อหนีจากความรู้สึกอัดอั้นต่างๆ อาจเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ แต่พอถึงเวลานั้นจริงๆ มนุษย์เราจะทำใจรับกับมันได้เพียงใด แน่นอนว่า ถ้าคนในสังคมมีความอดทนต่อผู้คนที่อ่อนแอทางสังคมน้อยลงเรื่อยๆ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ที่ไม่มีความรู้ และกรณีนโยบายเช่นนี้เกิดขึ้นจริง คงเป็นที่ถกเถียงอย่างหนักกันในสังคม

ตายอย่างโดดเดี่ยวในสังคมไทย

สำหรับประเทศไทย แม้ตัวเลขการตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยจะไม่มี การบันทึกไว้อย่างชัดเจน หากผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตจากการเห็นข่าวเหล่านี้มีมากขึ้น และจากการสืบค้นทางออนไลน์ “ผู้สูงอายุเสียชีวิต” เป็นข่าว มักเป็นกรณีผู้สูงอายุที่ตายลำพัง บางกรณีก็จะพบศพก็ล่วงเลยมานานเป็นปี สภาพศพเหลือ

แต่โครงการกระดูก (ข่าวสดออนไลน์, 2567) สอดคล้องกับหน้าที่ “ผู้เฝ้าประตู” หรือ gatekeeper ของสื่อ (Lewin, 1947) คุณลักษณะข่าวที่สร้างผลกระทบ (impact or consequence) อารมณ์เศร้าสะเทือนใจ (emotion) ของคนในสังคม และยังสะท้อนบริบทสังคม ณ ช่วงเวลานั้น

ในการณีการตายอย่างโดดเดี่ยวในสังคมไทย ผู้เขียนจะอ้างอิงจากข่าวที่เกิดขึ้นในประเทศ โดยจำแนกตัวอย่างข่าวออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก ผู้สูงอายุที่เสียชีวิตคนเดียว ที่ทำให้เห็นปรากฏการณ์การเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ และส่วนที่สอง ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเสียชีวิตโดยลำพังเช่นเดียวกัน ซึ่งพอจะสะท้อนให้เห็นภาพของการตายลำพังในสังคมไทย และแนวโน้มในอนาคต โดยเลือกข่าวที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายสถานะของผู้สูงวัย ได้แก่ ผู้สูงวัยชาย ผู้สูงวัยหญิง ผู้สูงวัยที่มีชื่อเสียง ผู้สูงวัยที่เป็นบุคคลทั่วไป ผู้สูงวัยที่เป็นโสด ผู้สูงวัยที่แต่งงานและคู่สมรสเสียชีวิต ผู้สูงวัยที่ถูกหลานยังมีชีวิตอยู่ ผู้สูงวัยที่ไม่มีลูกหลานและญาติเสียชีวิต

ส่วนแรก ผู้สูงอายุที่เสียชีวิตคนเดียว

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 1 / ดีไซเนอร์ดัง “ตั้ว กิรติ” เสียชีวิตนับเดือน
คาบ้านพัก (สำนักข่าวไทย, 2563)

จากรายงานข่าวระบุว่า ดีไซเนอร์ชื่อดัง “ตั้ว” กิรติ ชลสิทธิ์ เจ้าของห้องเสื้อดวงใจบิส พบเป็นศพภายในบ้านพักย่านลาดพร้าว ในสภาพแห้งเหือดแต่โครงการกระดูก

ตำรวจ สน.โชคชัย และมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง เข้าตรวจสอบภายในบ้านเลขที่ 35 ถนนโชคชัย 4 ซอย 81 แขวงและเขตลาดพร้าว หลังรับแจ้งพบชายเสียชีวิตในบ้าน บ้านหลังนี้เป็นบ้านเดี่ยว ปลูกในพื้นที่ประมาณ 100 ตารางวา ที่ห้องโถงชั้น 1 ที่พื้นบ้านพบศพ ตั้ว-กิรติ ชลสิทธิ์ อายุ 66 ปี ดีไซเนอร์ดังและเจ้าของห้องเสื้อดวงใจบิส เจ้าของบ้าน สภาพศพไม่สวมเสื้อผ้า เสียชีวิตมาแล้วเกือบ 1 เดือน ศพแห้งติดกระดูก ในที่เกิดเหตุพบอุจจาระแห้งตั้งแต่ห้องน้ำชั้น 2 เรี่ยราด

มาถึงศพ บริเวณหน้าบ้านมีรถเบนซ์และรถจักรยานยนต์อีกหนึ่งคันจอดอยู่ บริเวณหน้าบ้านยังคงมีเศษใบไม้ร่วงอยู่เป็นจำนวนมาก

ผกก.สน.โชคชัย กล่าวว่า จากการสอบสวนทราบว่า ผู้ตายพักอาศัยอยู่ที่บ้านเกิดเหตุคนเดียว ประตูล็อกจากด้านใน ศพเสียชีวิตมาหลายวันแล้ว ทรัพย์สินยังอยู่ครบ โทรศัพท์ ภูเขาเงิน ภูเขาทอง เบื้องต้นไม่มีร่องรอยการรื้อค้น ส่วนที่ชั้น 2 มีโทรทัศน์ล้มอยู่ ซึ่งก่อนหน้านี้ญาติติดต่อไม่ได้มาหลายวัน จึงแจ้งให้เจ้าหน้าที่มาช่วยตรวจสอบ เบื้องต้นสันนิษฐานว่า อาจเสียชีวิตจากโรคประจำตัว เป็นโรคหัวใจ มีใบเสร็จสำหรับใช้ฉีดโรคเบาหวาน

ฝ่ายสืบสวน สน.โชคชัย ได้หลักฐานสำคัญคือภาพจากกล้องวงจรปิด ที่ติดตั้งไว้ทั้งบริเวณหน้าบ้านและภายในบ้านหลายตัว ซึ่งบ้านหลังนี้ นายกิริติ อยู่บ้านคนเดียว

จากบันทึกของกล้องวงจรปิด นายกิริติ เดินทางเข้าไปในบ้าน และไม่พบว่ามีการเข้าออกในบ้านเลย ภาพจากกล้องวงจรปิดบันทึกภาพของนายกิริติเดินมาจากชั้น 2 ลงมาด้านล่าง ที่ห้องรับแขก โดยลักษณะการเดินไม่ปกติและล้มลงที่ชั้นล่าง หลังจากล้มแล้ว ก็นอนดิ้นไปมา ผ่านไปสองวันกล้องบันทึกว่า นายกิริติยังนอนอยู่ที่จุดเดิม และมีอาการดิ้นไปมาอีกครั้ง หลังจากนั้นก็นิ่งไป

เพื่อนบ้านเล่าว่า ตนอยู่เป็นเพื่อนบ้านกับนายกิริติ มาเป็นระยะเวลากว่า 12 ปีแล้ว แต่ก็มีโอกาสพูดคุยกันน้อยมาก เพียงแค่ได้พอกักตักน้ำในช่วงเช้า ที่ออกมากวาดใบไม้บริเวณหน้าบ้าน นายกิริติมักเป็นคนเก็บกวาด และมีความเป็นส่วนตัวสูง ส่วนใหญ่จะออกไปทำงานในตอนกลางวัน ก่อนที่จะกลับบ้านมาในช่วงดึกเสมอ ที่ผ่านมาก็มีบุคคลที่เข้าไปหานายกิริติในบ้านอยู่บ้างแต่น้อย

ส่วนเรื่องการเสียชีวิตนั้น เพื่อนบ้านกล่าวว่า ก่อนวันที่พบศพ ตนกับเพื่อนบ้านในละแวกนั้นรู้สึกผิดปกติ เนื่องจากไม่พบนายกิริติออกจากบ้านมาเกือบ 1 เดือนแล้ว ทั้งๆ ที่รถยังจอดอยู่ ขณะที่บริเวณหน้าบ้านก็มีเศษใบไม้เป็นจำนวนมาก ทั้งๆ ที่นายกิริติมักจะชอบออกมากวาดใบไม้ จึงได้ติดต่อไปยังอดีตแม่บ้านของนายกิริติเพื่อแจ้งญาติให้มาตรวจสอบก่อนที่จะพบเป็นศพ แต่ยอมรับในช่วง 1 เดือนนั้น ตนได้ยินเสียงคล้ายปั้มน้ำในบ้านของนายกิริติดังอยู่

ตลอดเวลา จึงทำให้ไม่มั่นใจว่านายกิริตยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ทั้งนี้ ตนไม่ได้ยินเสียงขอความช่วยเหลือจากนายกิริตแต่อย่างใด

หลังการเสียชีวิตของ “ตัว-กิริต” คนในแวดวงดีไซเนอร์ แวดวงไฮโซ และวงการบันเทิง ได้โพสต์ข้อความแสดงความอาลัยต่อการจากไปของ “ตัว-กิริต” เป็นจำนวนมาก รวมทั้งพบว่า มีการโพสต์เฟซบุ๊กครั้งสุดท้ายก่อนเสียชีวิตประมาณหนึ่งเดือน แคปชั่นเล่าชีวิตประจำวัน (เนื้อหาไม่ปะติดปะต่อ) ลงภาพของตนเองกับแม่ พาแม่นั่งวีลแชร์ออกมาที่สวน มาดูดอกไม้ ใบหญ้า ด้วยความเปี่ยมสุข ใบหน้ามีรอยยิ้ม พร้อมกับภาพคู่กับคุณแม่ของดีไซเนอร์ดังด้วยใบหน้าเปี่ยมสุขเคียงข้างกัน

เส้นทางชีวิต ตัว กิริต ชลสิทธิ์ เจ้าของห้องเสื้อระดับตำนาน ตอนเด็กตัว-กิริต ชอบวาดรูปและเย็บปักถักร้อย โดยมีคุณแม่เป็นช่างเย็บผ้าและเปิดโรงเรียนสอนตัดเสื้อชื่อ “ดวงใจ” ระหว่างนั้นเขาก็อาศัยครุพักลักจำ เรียนวิชาตัดเย็บๆ ปลูกๆ จากช่างที่โรงเรียนสอนตัดเสื้อของคุณแม่ และมีโอกาสได้เริ่มทำเสื้อผ้าครั้งแรกก็เป็นช่วงระหว่างศึกษาระดับปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้วยการทำเสื้อให้กับคุณไก่ ลูกสาวของเป๊ยก โปสเตอร์ (ผู้กำกับภาพยนตร์ชื่อดัง) สวมใส่ถ่ายแฟชั่นในนิตยสาร ลลนา ตามมาด้วยการทำเสื้อผ้าให้ ลลนา สุลาวัลย์ ถ่ายแฟชั่นลงในนิตยสาร ลลนา เช่นเดียวกัน

หลังจากนั้นไปเรียนต่อที่โรงเรียนกุ เดอ กูบ เลนดท์ ในประเทศฝรั่งเศสเป็นเวลา 4 ปี ในระหว่างที่เรียนดีไซเนอร์อยู่ที่ฝรั่งเศส เขามีโอกาสกลับมาทำโชว์ให้โรงเรียนสอนตัดเสื้อ “ดวงใจ” ของคุณแม่สองครั้ง โดยครั้งที่ 2 เป็นการออกแบบร่วมกับ แพทริค บุญแก่

ในปี 2523 ได้เริ่มต้นเปิดห้องเสื้อดวงใจบิส ที่โอเรียนเต็ลพลาซ่า มีดีไซเนอร์ 2 คน คือ กิริต ชลสิทธิ์ และแพทริค บุญแก่ โดยตัวเขาเป็นคนออกแบบ และแพทริคเป็นคนตัด สิ่งที่ทำให้เสื้อจากห้องเสื้อ “Duangjai Bis” เป็นที่รู้จักมากขึ้นก็คือ การทำเสื้อผ้าถ่ายแฟชั่นลงในนิตยสาร ลลนา โดยเฉพาะเล่มที่เผ่าทอง ทองเจือ เป็นนายแบบ ได้ส่งผลให้แบรนด์ ดวงใจ บิส เป็นที่รู้จัก และเสื้อผ้าที่ร้านก็ขายดีขึ้นตามมา

ตัว กิรติ เคยทำเสื้อผ้าให้กับดารา นักร้อง และไฮโซชื่อดังมากมาย อาทิ เบิร์ด ธงไชย แมคอินไตย์ หมิว ลลิตา ปัญโญภาส แหม่ม คัทลียา แมคอินทอช นอกจากนี้จะมีแบรนด์เสื้อเรดี้ทูแวร์แล้ว ตัว กิรติ ยังรับตัดเสื้อให้กับกลุ่มลูกค้า โดยผู้ใหญ่และบุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงสังคมอย่าง คุณหญิงบุญเรือน ชุณหะวัณ เป็นต้น

ความโดดเด่นของเสื้อผ้า Duangjai Bis จะมีเอกลักษณ์แบบตะวันตก เต็มไปด้วยความความวิจิตร ตระการตา ไม่ว่าจะเป็นความกล้าใช้สีสด การผสมผสาน ลวดลายและสีสันทัน เทคนิคการตัดเย็บที่ถูกต้องลงบนโครงชุดที่ดูโอ้อาแบบยุค 80s

ตัว กิรติ ยังเคยได้รับรางวัลภาพยนตร์แห่งชาติ สุพรรณหงส์ ครั้งที่ 7 สาขาเครื่องแต่งกายยอดเยี่ยม จากภาพยนตร์เรื่อง จักรยานสีแดง ในปี พ.ศ. 2540 และยังคงเปิดร้านอาหารและผับจนมีชื่อเสียง

นอกจากนี้ เจ้าตัวเคยตกเป็นข่าวตามหามารดาที่หายตัวไป กระทั่งพบมารดาขณะรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลสมิติเวช ศรีราชา จังหวัดชลบุรี หลังจากนั้นเจ้าตัวจึงขอยุติการทำห้องเสื้อดวงใจบิส เพราะต้องการทุ่มเทเวลาดูแลคุณแม่ กระทั่งเสียชีวิตลงเมื่อกลางปี 2559 จากนั้นเขาก็ใช้ชีวิตอยู่เพียงลำพังภายในบ้านพักส่วนตัว ก่อนจะมาพบว่าเขาเสียชีวิต หลังจากญาติแจ้งว่าไม่สามารถติดต่อเขาได้มาเป็นระยะเวลากว่าหนึ่งเดือน

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 2 / ครูเกษียณโรงเรียนดัง เสียชีวิตปริศนาในบ้านพัก สลด ร่างแห้งเหลือแต่โครงกระดูก (มติชนออนไลน์, 2567)

จากรายงานข่าวระบุว่า ครูเกษียณโรงเรียนดัง เสียชีวิตปริศนา ร่างแห้งเหลือแต่โครงกระดูกในบ้านพัก น้องชายติดต่อไม่ได้ 1 ปี พบอีกที่พี่สาวเหลือแต่กระดูก ช้ำเพิ่งรู้ว่าพี่เขยตายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 แต่ไม่เคยบอกญาติ

เจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.รัตนานิเบศร์ จังหวัดนนทบุรี ได้รับแจ้งมีผู้เสียชีวิตภายในบ้านหลังหนึ่ง ในซอยสามัคคี 50 ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง นนทบุรี จึงพร้อมเจ้าหน้าที่มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งและประสานแพทย์เวรจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ รุดไปตรวจสอบ ที่เกิดเหตุเป็นบ้านเดี่ยวชั้นเดียว บริเวณภายนอกบ้านพบว่าต้นไม้สูงปกคลุมรถเก๋งที่จอดอยู่หน้าบ้าน 1 คัน ในบ้าน 1 คัน สภาพต้นไม้หน้าบ้านปกคลุมมีฝุ่นเกาะหนา ซึ่งรถทั้ง 2 คันเป็นของผู้เสียชีวิต

ตรวจสอบในตัวบ้านพบโครงกระดูกของนางพรรณทิพย์ อายุ 76 ปี อดีตครูโรงเรียนสตรีวิทยา เกษียณอายุแล้ว อยู่กลางบ้านท่ามกลางกองสมุดหนังสือและเสื้อผ้าจำนวนมาก สภาพศพแห้งเหลือแต่โครงกระดูก โดยภายในบ้านยังเปิดเครื่องปรับอากาศไว้ ทางแพทย์ตรวจสอบเบื้องต้นเสียชีวิตมาแล้วประมาณ 1 ปี

นายกนก อายุ 71 ปี น้องชายผู้เสียชีวิต กล่าวว่า ได้เจอพี่สาวครั้งสุดท้ายเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2566 เพราะปกติจะมีหน้าที่มานำรถยนต์ของพี่สาวไปต่อภาษีตรวจสภาพให้เป็นประจำทุกปี แต่เกิดขัดใจกัน จึงบอกพี่สาวว่าไม่ต้องต่อไม่ต้องทำภาษีแล้ว เพราะทำไปก็ไม่ได้ใช้ แต่พี่สาวบอกจะเก็บไว้ให้สามีใช้ หลังจากนั้นไม่ได้พูดคุยกัน แต่ก็มีส่งไลน์ไปทักสวัสดีทุกวันเป็นประจำ แต่พี่สาวไม่ยอมอ่านเลย โทรศัพท์ไปหาก็ไม่รับ

นายกนกกล่าวว่า จนกระทั่งครบปี ตนคิดว่าผิดปกติ ที่ไม่สามารถติดต่อกันได้เลย ซึ่งครบปีก็จึงตัดสินใจเดินทางมา เมื่อมาถึง บ้านล็อก จึงใช้ช่างไขกุญแจเปิดเข้าไป พบว่าเหลือแต่กระดูกแล้ว ที่ผ่านมาได้ให้เพื่อนเช็กทะเบียนราษฎร ชื่อของนายมรกต พี่ชาย เพื่อจะติดต่อพี่สาวอีกทางหนึ่ง แต่ผลปรากฏว่า มีการแจ้งตายไปแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553

นักข่าวได้สอบถามเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กัน ให้ข้อมูลว่า เมื่อปีก่อนที่จะเสียชีวิตยังเห็นคุณยายออกมายืนข้างนอกบ้าน โดยมีชายคาดว่าเป็นคนงานมาตัดกิ่งไม้หน้าบ้าน แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะเป็นคนคนเดียวกันกับผู้เสียชีวิตไหม เนื่องจากตนไม่เคยเห็นหน้ามาก่อน ขณะที่เพื่อนบ้านอีกคนหนึ่งเผยว่า โดยปกติแล้วผู้เสียชีวิตเป็นคนไม่พูดคุยกับใครเก็บตัวเงียบ

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 3 / สลดใจแม่เฒ่า 88 อยู่ลำพัง บ้านติดคลองพลัดตกน้ำหลายหน คราวนี้ช่วยไม่ทัน (มติชนออนไลน์, 2566)

จากรายงานข่าวระบุว่า แม่เฒ่าวัย 88 ปี อาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว หายจากบ้าน สุดท้ายพบเป็นศพในคลองแควอ้อม สันนิษฐานว่าพลัดตกน้ำ น้องสะใภ้เผยตกมาหลายครั้งแล้ว คราวนี้ช่วยไม่ทัน

รอง สว.(สอบสวน) สภ.บางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ได้รับแจ้งพบศพผู้เสียชีวิตในคลองแควอ้อม พื้นที่หมู่ 4 ตำบลบ้านปราโมทย์ อำเภอบางคนที

จึงไปตรวจสอบพร้อมแพทย์เวร รพ.นภลัย และเจ้าหน้าที่กู้ภัยมูลนิธิธรรม
ราเชนทร์ สมุทรสงคราม ในที่เกิดเหตุต้องเดินเข้าไปในซอยลึกประมาณ
100 เมตร และผ่านบ้านเลขที่ 22 หมู่ 4 ตำบลบ้านปรามไทย์ ของผู้ตาย บริเวณ
หน้าบ้านติดคลองแควอ้อมเป็นลักษณะทำน้ำ

ใกล้กันพบศพ นางสาวละเมียด อายุ 88 ปี สวมเสื้อคอกระเช้าสีน้ำตาล
นุ่งผ้าถุง ลอยติดกอผักตบชวา สภาพนึ่งยอง คาดว่าเสียชีวิตมาไม่น้อยกว่า
3 ชั่วโมง เนื่องจากศพยังไม่เน่าเปื่อย ภายในบ้านไม่มีร่องรอยการต่อสู้

นางเอียน ถนอมแหมม อายุ 74 ปี น้องสะใภ้ เล่าว่า นางสาวละเมียด
เป็นสาวโสด อาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว ป่วยเป็นความดัน เบาหวาน มานาน
หลายปี มีต้นและหลานๆ ผลัดเปลี่ยนกันมาดูแล ที่ผ่านมานางสาวละเมียดมัก
จะตักน้ำเป็นประจํา โดยตักน้ำมาแล้ว 4 ครั้ง แต่มีคนมาเจอและช่วยทัน

แต่ล่าสุดนางเอียนและหลานนำอาหารมาให้ ก็เห็นนางสาวละเมียดอยู่
ในห้องนอน ไม่ได้เปิดประตูห้องออกมา และประตูบ้านก็ปิดหมดทุกบาน กระทั่ง
เช้าวันเกิดเหตุจะเข้ามาทำอาหารเข้าให้ เห็นประตูห้องนอนเปิดและประตูหน้า
บ้านก็เปิด ก็คิดว่า นางสาวละเมียดคงจะตักน้ำอีกแล้ว จึงลงไปดูก็พบว่าตักน้ำ
เสียชีวิตแล้ว

จากการสอบสวนเบื้องต้นสันนิษฐานว่า ผู้ตายซึ่งอยู่ในวัยชรา เดินไม่ถนัด
อาจจะใช้วิธีถัดลงไปทำน้ำเพื่ออาบน้ำ และอาจพลัดตกน้ำในทำนองถัดเสียชีวิต

**กรณีตัวอย่างข่าวที่ 4 / แม่เฒ่าวัย 85 ปี อยู่บ้านคนเดียวเพียงลำพัง
รูปเป็นลม ศีรษะฟาดพื้นดับอนาค (เวิร์คพอยท์ ทุเดย์, 2560)**

จากรายงานข่าวระบุว่า ที่จังหวัดลำปาง เกิดเหตุผู้สูงอายุวัย 85 ปี
ศีรษะฟาดพื้นเสียชีวิตภายในบ้านพัก คาดว่าเป็นลม เสียชีวิตมาแล้วประมาณ
6 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.เถิน นำกำลังชุดสืบสวนสอบสวน หน่วยกู้ภัย
ออมบุญเถิน และแพทย์เวร โรงพยาบาลเถิน เข้าตรวจสอบและชันสูตรพลิกศพ
นางแก้ว สลึงค์ อายุ 85 ปี ที่เสียชีวิตภายในบ้านพักตัวเอง เลขที่ 20 หมู่ 5
บ้านท่าผา ตำบลแม่ปะ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ที่เกิดเหตุ ซึ่งเป็นใต้ถุนบ้าน พบร่างของผู้ตายบริเวณบันไดบ้าน สภาพศพมีบาดแผลที่บริเวณศรีษะ เลือดไหลแห้งเกรอะกรัง ร่างกายอยู่ในสภาพแข็ง คาดว่าน่าจะเสียชีวิตมาแล้วไม่ต่ำกว่า 6 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน บริเวณบ้านพัก ไม่พบสิ่งผิดปกติ

จากการสอบสวนเบื้องต้นทราบว่า ผู้ตายพักอาศัยในบ้านพักของตนเอง เพียงลำพัง โดยช่วงหัวค่ำที่ผ่านมา เพื่อนบ้านข้างเคียงพบเห็นผู้ตายเดินอยู่ในใต้ถุนบ้าน จนกระทั่งเช้าต่อมาญาติพี่น้องมาหาที่บ้านพบว่าเสียชีวิตแล้ว

สันนิษฐานเบื้องต้นคาดว่า สาเหตุน่าจะมาจากอุบัติเหตุหกล้มที่บันไดบ้าน หรือมีเชื่อนั่นก็ถูกเป็นลมศีรษะขาดพื้นขอบปูน แต่ไม่มีใครเห็น

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 5 / “คันสนะ” พบผู้สูงอายุนอนเสียชีวิตโดดเดี่ยว พร้อมผลักดันพัฒนาคน ส่งเสริมสายใยครอบครัว (เดลินิวส์, 2566)

จากรายงานข่าวระบุว่า นายคันสนะ สุริยะโยธิน ผู้สมัคร ส.ส. กรุงเทพมหานคร เขต 24 (ธนบุรี-คลองสาน-ราชบุรีบูรณะ) หมายเลข 1 เปิดเผยภายหลังการลงพื้นที่ว่า ขณะเดินหาเสียงพร้อมทีมงานที่ชุมชนโกวบือพัฒนา เขตธนบุรี ตนได้กลิ่นเหม็นเน่าจากตึกพักอาศัย ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่แจ้งว่า บริเวณดังกล่าวมีหนูเยอะ อาจเป็นซากหนูตาย แต่ทีมงานที่อาศัยอยู่ในชุมชน เกิดข้อสงสัยจึงกลับมาดูช่วงค่ำอีกครั้ง ซึ่งหลังจากสอบถามผู้พักอาศัยใกล้เคียง จึงได้ติดต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อเข้าไปตรวจสอบในห้องพักดังกล่าว และเมื่อเข้าไปก็พบศพชายชราอายุประมาณ 80 ปี นอนเสียชีวิตอยู่ โดยทางเจ้าหน้าที่ตำรวจคาดว่า น่าจะเสียชีวิตมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 วัน ส่วนสาเหตุยังไม่สามารถระบุได้ คาดว่าน่าจะมาจากอากาศร้อน ทั้งนี้ ชายชราคนดังกล่าว ปกติอาศัยอยู่คนเดียว ไม่ได้มีญาติพี่น้องดูแล อาศัยเพื่อนบ้านแวะเวียนมาดูบ้าง

ส่วนที่สอง ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียว

กรณีตัวอย่างชาวที่ 1 / ยายวัย 80 ปีอยู่คนเดียว ลื่นล้มในห้องน้ำ
แขนไปติดราวเหล็ก 2 วัน (ข่าวช่องวัน, 2565)

จากรายงานข่าวระบุว่า อุทาหรณ์ คุณยาย อายุ 80 ปี พักอาศัยอยู่คนเดียว
เกิดลื่นในห้องน้ำ แขนไปติดราวเหล็ก 2 วัน โชคดีเพื่อนบ้านเอะใจเข้าช่วยเหลือ
ได้ทัน

สภาพของคุณยาย อายุ 80 ปี ที่พักอาศัยอยู่ในคอนโดมิเนียมแห่งหนึ่ง
ตรงข้ามประชาสงเคราะห์ 24 เขตดินแดง กรุงเทพฯ เพียงลำพัง โดยคุณยาย
เข้าห้องน้ำแล้วลื่นล้ม ทำให้แขนซ้ายไปติดอยู่กับราวเหล็ก ในสภาพม่วงคล้ำ
เขียวช้ำ เริ่มเน่า

เจ้าหน้าที่กู้ภัยเข้าไปช่วยคุณยายที่อยู่ในสภาพเปื่อย ร้องขอความช่วยเหลือ
ด้วยความเจ็บปวด โดยเกิดอุบัติเหตุลื่นทำให้แขนซ้ายไปติดอยู่กับราวเหล็ก
มาแล้ว 2 วัน ไม่ได้กินข้าวกินน้ำ

ผู้สื่อข่าวสอบถามเพื่อนข้างห้องทราบว่า ดูแลช่วยเหลือคุณยายมาตลอด
เพราะคุณยายอยู่เพียงลำพัง ไม่อยากไปอยู่กับลูกหลาน กระทั่งต่อมาเริ่มสงสัยว่า
ข่าวที่แขวนไว้หน้าห้อง ทำไมคุณยายไม่เอาไปกิน จึงลงไปขอกุญแจจากนิติคอนโด
เพื่อเปิดเข้าไปดู ก็พบคุณยายนั่งอยู่กับพื้นในห้องน้ำ จึงแจ้งกู้ภัยเข้าช่วยเหลือ
เจ้าหน้าที่ต้องใช้ไขควงถอดราวเหล็กออก ก่อนนำตัวไปส่งโรงพยาบาลราชวิถี

กรณีตัวอย่างชาวที่ 2 / พ่อเฒ่านอนจมขยะของเสีย หดหู่ชีวิตบั้นปลาย
(อมรินทร์ทีวี, 2567)

จากรายงานข่าวระบุว่า คุณตาอายุ 78 ปี ต้องใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว
อยู่คนเดียว ไม่มีใครเหลียวแล ไม่มีญาติ เพราะญาติเสียชีวิตหมดแล้ว เหตุการณ์
เกิดขึ้นแถวพระโขนง ในซอยสุขุมวิท 93 กรุงเทพมหานคร ที่คอนโดมิเนียม
แห่งหนึ่ง

3 วัน ไม่มีใครเจอคุณตา ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้จะเดินลงมาซื้อของ
เจ้าหน้าที่นิติบุคคลของคอนโดเลยขึ้นไปดู พบว่า นอนจมของเสียและกองขยะอยู่
เต็มห้อง คุณตาเดินไม่ได้ ตามร่างกายมีแผลกดทับ เพราะเป็นเบาหวาน เบื้องต้น

มีชาวบ้านจะเข้าไปช่วย แต่คุณตาไม่ยอม ปฏิเสธที่จะได้รับการช่วยเหลือ มีพลเมืองดีแจ้ง “คุณกัน จอมพลัง” ว่า ไม่เห็นคุณตาคนนีมา 3 วันแล้ว ไม่แน่ใจว่าปลอดภัยดีหรือไม่ สภาพห้องมีขยะเยอะ มีกลิ่นไปพึ่งประสงค์ กลิ่นปัสสาวะ กลิ่นอุจจาระ และกลิ่นขยะ บางช่วงบางตอน “คุณกัน จอมพลัง” และเจ้าหน้าที่พยายามคุยกับคุณตา คุณตาบอกว่า อย่ามายุ่งเลย คุณตาอยู่อย่างนี้ดีแล้ว มีกิน มีอยู่

จากข้อมูลนิติบุคคล คุณตาอยู่ที่คอนโดแห่งนีมา 10 ปีแล้ว ซื้อด้วยชื่อตัวเอง ก่อนหน้านี้เดินได้ แต่ตอนนี้เดินไม่ได้แล้ว และบ้านหลังนี้ที่เจ้าหน้าที่เข้าไปเจอ คุณตาซื้อด้วยเงินตนเอง เมื่อถามคุณตาว่า มีญาติหรือไม่ ได้รับคำตอบว่า ไม่มี ญาติทุกคนเสียชีวิตแล้ว

เจ้าหน้าที่นิติบุคคลให้สัมภาษณ์ว่า ปกติคุณตาจะลงมาเอง มาสั่งข้าวให้ รปภ. ไปซื้อข้าวให้ แต่หลังจากหายไป 3 วัน นิติบุคคลก็เลยสงสัยว่าทำไมคุณตาไม่ลงมา จึงขึ้นไปเคาะเรียก เพราะว่าห่วง ปรากฏว่าคุณตาคลานมาเปิดประตู จึงรู้ว่าคุณตาเดินไม่ได้แล้ว ก็เลยถามคุณตาจะกินอะไรหรือไม่ เพื่อจะให้ รปภ. ขึ้นไปถามทุกวัน แล้วทางนิติบุคคลจะส่งข้าว แล้วตรวจทุกวันว่าคุณตายังกินข้าว ได้อยู่ไหม ทาง “คุณกัน จอมพลัง” และเจ้าหน้าที่ พม. ดำรวจ จึงได้ส่งคุณตาไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 3 / สลดใจแม่เฒ่า 84 ปีอยู่คนเดียวกว่า 30 ปี ไม่มีน้ำ-ไฟ (ข่าวช่อง 8, 2566)

จากรายงานข่าวระบุว่า ยาย “เยอะ” แม่เฒ่า อายุ 84 ปี อยู่ที่อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ลำพังคนเดียว บ้านไม่มีน้ำ ไม่มีไฟฟ้า ยายบอกว่าอยู่อย่างนีมา 30 ปีแล้ว อาศัยกินข้าวกลางวันของเด็กที่โรงเรียนประทังชีวิต ยายมีลูกสองคนแต่เสียชีวิตหมดแล้ว มีหลานกับเหลนไปทำงานต่างจังหวัด แทบไม่เคยมาดูแล นานๆ กลับมาครั้ง อดมื้อกินมื้อ ประทังชีวิตด้วยคนในพื้นที่ เอน้ำเอาข้าวมาให้กินบ้าง

ผู้ใหญ่บ้าน “เอี่ยม” บอกกับนักข่าวว่า เห็นสภาพยายเป็นเช่นนีมานานแล้ว พระ ครู ชาวบ้านแถวนี้ช่วยกันเอาอาหารมาให้ ทาง อบต. อสม. ก็มาดูแล

เป็นระยะ “หน่วยงานรัฐเคยมาช่วย เอาเงินมาให้ 6,000 บาท พอหลานรู้รับ มาหา ใช้จ่ายชะยายหมดตัว 15 ปีที่แล้วยายขายที่ดินแปลงหนึ่งได้ 3 แสน ตอน นั้นลูกหลานเยอะ มาขอใช้เงิน พอเงินหมด ก็หายหน้ากันไปหมด” สำหรับเงิน ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้านดูแลให้ เบิกใช้ยามจำเป็นคือซื้อยา ปัจจุบันยายอาศัยอยู่ใน ที่ดินของคนอื่น ผู้ใหญ่บ้านร้องขอเจ้าของที่ดิน อย่าเพิ่งไล่ยายออก “แกร็กที่ดิน ตรงนี้ที่แกอยู่ แกร็กมาก ให้ไปบ้านพักคนชราก็ไม่ยอมไป ยายยังมีความหวัง สักวันหนึ่งลูกหลานจะกลับมาดูแล”

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 4 / ตาชาญชีวิตสุดรันทด (อมรินทร์ทีวี, 2567)

จากรายงานข่าวระบุว่า เปิดชะตากรรม “ตาชาญ” อดีตข้าราชการแพทย์ ทหารเกษียณอายุ เคยตกเป็นข่าวดัง ดำเนินรักเผาศพภรรยากว่า 21 ปี ปัจจุบัน อาศัยอยู่บ้านคนเดียว ในสภาพที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ลูกชายโตไม่ดูแลพ่อ

จากกรณีผู้ใช้งานเอ็กซ์ (X) ใช้ชื่อ Red Skull โพสต์คลิปวอนช่วยเหลือ “ร.ต.ชาญ จันทร์วัชกาล” อายุ 74 ปี อดีตข้าราชการแพทย์ทหารเกษียณอายุ ที่เคยเป็นข่าวดัง เมื่อปี พ.ศ. 2565 กรณีเก็บร่างภรรยาที่เสียชีวิตด้วยโรค ประจำตัวไว้ในบ้านพักนานกว่า 21 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 โดยถ่ายคลิปเผยให้เห็นสภาพล่าสุดที่ ร.ต.ชาญ นอนอยู่ในสภาพที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ในพื้นที่บ้าน ที่มีสภาพสกปรก นอนจมกองสิ่งปฏิกูล และสวมเสื้อเพียงตัวเดียว ไม่สวมกางเกง โดยมีข้อมูลจากเพื่อนบ้านว่า ปัจจุบันคุณตาไม่ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง และ เริ่มมีอาการหลงลืม จึงต้องการขอความช่วยเหลือหน่วยงานภาครัฐให้เข้าไปช่วยเหลือดูแล

ทีมข่าวอมรินทร์ทีวี ลงพื้นที่ตรวจสอบบ้านพักของ “ร.ต.ชาญ จันทร์วัชกาล” อายุ 74 ปี อยู่ภายในซอยรามอินทรา 23 แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เนื้อที่ประมาณ 198 ตารางวา ที่บริเวณด้านหน้าบ้านมีเพิงพัก สำหรับเป็นคอกสุนัขสร้างด้วยอิฐบล็อกอย่างง่าย ๆ ซึ่งอาสาสมัครกู้ภัยเพชรเกษม กรุงเทพฯ ได้สร้างใหม่ให้เมื่อประมาณ 2 ปีก่อน และเป็นที่อาศัยที่ตาชาญอยู่ใน ปัจจุบัน

ส่วนหลังสุดเป็นเพิงพักเก่าที่ตาชาญใช้เก็บร่างของภรรยา ก่อนที่จะให้อาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิช่วยจัดการร่างของภรรยา ซึ่งได้เสียชีวิตมาเป็นเวลา 21 ปีแล้ว นำไปฌาปนกิจศพ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยหลังจากฌาปนกิจศพแล้ว คุณตาได้นำอัฐิของภรรยาบรรจุโกศและเถ้ากระดูกใส่ผ้าขาว นำกลับมาที่บ้านแล้ววางไว้บนตู้ในเพิงพักหลังเดิม โดยวางอยู่จนถึงปัจจุบัน

จากการสอบถาม ร.ต.ชาญ ซึ่งยังพอจะพูดคุยได้ เมื่อสอบถามว่า ตากินข้าวหรือยัง อยากกินอะไร ตาก็บอกว่ายังไม่ได้กิน อยากกินข้าวมันไก่ โดยเมื่อสอบถามถึงลูก ตาก็บอกว่าลูกตายแล้ว และเมื่อสอบถามว่าตาอยากจะไปอยู่ที่อื่นที่ได้รับการดูแลที่ดีกว่านี้หรือไม่ ตาก็บอกว่าอยากอยู่บ้าน โดยระหว่างที่พูดคุย ตาก็ทำท่าซุนีวโป่งให้

ด้านพนักงานวิทยุสื่อสาร มูลนิธิเพชรเกษมกรุงเทพฯ เล่าว่า เมื่อช่วง 2 ปีก่อน ตาชาญได้ติดต่อมาทางอาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิเพชรเกษมกรุงเทพฯ ขอให้ช่วยนำศพของภรรยาซึ่งเก็บรักษาไว้เป็นเวลานานกว่า 21 ปีภายในที่พัก ให้นำไปฌาปนกิจศพทางศาสนา เมื่อมาถึงก็พบโลงศพที่บรรจุร่างของผู้เป็นภรรยาวางอยู่บนพื้นภายในเพิงพัก ส่วนตัวของตาชาญทราบว่าเป็นนอนอยู่ในคอกสุนัข ซึ่งต่อมาหลังจากที่เฝ้าศพของภรรยาตาชาญเรียบร้อยแล้ว ตาก็ขอนำอัฐิและเถ้ากระดูกกลับมาเก็บรักษาไว้ในเพิงพักหลังเดิม โดยตั้งอยู่บนตู้เหมือนเดิมจนถึงปัจจุบัน

ขณะเดียวกัน ทางมูลนิธิกู้ภัยเพชรเกษมกรุงเทพฯ ก็ได้ทำการสร้างที่อยู่ให้ตาใหม่ โดยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ลักษณะเป็นห้องขนาดเล็กโดยมีห้องน้ำอยู่ด้านหลัง และมีการต่อไฟฟ้าจากเพื่อนบ้านที่อยู่ข้างกัน แต่ระยะหลังตาอาการไม่ดีและทำน้ำหกใส่เครื่องใช้ไฟฟ้าและปลั๊กไฟต่างๆ จึงต้องทำการตัดไฟฟ้าเพื่อป้องกันอันตราย

ขณะเดียวกัน ที่ผ่านมาสำหรับมูลนิธิเองก็จะมีเจ้าหน้าที่คอยแวะเวียนเข้ามาหาตาชาญอยู่ตลอด ปกติก็จะเข้ามาช่วยอาบน้ำ ทำความสะอาด และตัดเล็บตัดผมให้กับตา 1-2 เดือนครั้ง

ขณะที่ดาบตำรวจนายหนึ่ง อายุ 51 ปี ตำรวจ สน.ทุ่งสองห้อง ซึ่งเป็นคนที่คอยแะเวียนมาดูแลตาซาญ บอกว่า รู้จักกับตาซาญเพราะอยู่ในกลุ่มคนรักสัตว์ด้วยกัน โดยเริ่มเข้ามาช่วยดูแลตาซาญเมื่อประมาณ 2 ปีก่อน หลังจากที่ตาติดต่อทางเจ้าหน้าที่กู้ภัยให้เข้าไปช่วยนำศพภรรยาไปฌาปนกิจทางศาสนา โดยพอลกลับมาตาซาญก็เริ่มที่จะล้มป่วย แต่ยังพอมีเรี่ยวแรงเดินไปไหนมาไหนได้

จนกระทั่งเมื่อช่วงประมาณต้นปี พ.ศ. 2566 ตาก็เริ่มที่จะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้นอนติดที่ ต้องมีคนคอยดูแล ดาบตำรวจนายนี้และชาวบ้านแถวนี้อีกคนก็ได้แค่เข้ามาคอยส่งอาหารให้กับตาโดยใช้เงินส่วนตัวเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนเรื่องของการอาบน้ำก็จะมีทางมูลนิธิกู้ภัยเพชรเกษมกรุงเทพฯ ที่คอยมาช่วยเหลือ

ส่วนเรื่องครอบครัวของตาซาญทราบมาว่า ตาซาญมีลูกชาย 2 คน ดาบตำรวจให้สัมภาษณ์ว่า ไม่แน่ใจว่าตัวของตาซาญและลูกมีปัญหาอะไรกันหรือไม่ เมื่อช่วงเดือนกันยายนปี พ.ศ. 2566 ลูกคนโตเคยพาตาไปอยู่ที่สถานดูแลผู้สูงอายุแห่งหนึ่งแล้ว แต่ตาซาญไม่ต้องการจะอยู่ที่นั่น พยายามจะใช้มือเหย่ปลั๊กไฟ จึงต้องพากลับมาอยู่ที่บ้านเหมือนเดิม

ตนคิดว่า ตาซาญน่าจะอยากอยู่ที่บ้าน ไม่อยากไปอยู่ที่อื่น เพราะคงจะมีความรักและผูกพันกับที่ดินผืนนี้ ซึ่งเคยอยู่กับภรรยา แต่เมื่อกลับมาอยู่ที่บ้านก็อยู่ในสภาพแบบนี้โดยไม่มีคนคอยดูแล ที่ผ่านมาก็เคยมีหน่วยงานเข้ามาจะให้ความช่วยเหลือพาตัวตาซาญไปดูแลที่อื่น แต่ตาก็ไม่ยอมไป โดยถึงขนาดสั่งตนไว้ว่าหากเสียชีวิตก็ให้เผา แล้วก็นำอัฐิเก็บกระดูกมาไว้ที่บ้านหลังนี้ เพื่อจะอยู่กับภรรยาซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ขณะเดียวกัน ก็ทราบมาว่า ตาซาญเป็นคนมีฐานะ เคยพูดให้ฟังว่า เป็นเจ้าของที่ดินผืนนี้ และนอกจากนี้ก็ยังมียี่ห้อเป็นเจ้าของห้องพัก 2 ห้องที่เคหะแห่งหนึ่ง ซึ่งตนก็ไม่รู้ว่าทรัพย์สินส่วนนี้ยังอยู่ในชื่อของตาซาญหรือไม่

ด้าน เอกภพ เหลืองประเสริฐ ผู้ก่อตั้งเพจสายไหมต้องรอด บอกว่า ตนได้รับประสานจากชาวบ้านที่อยู่ข้างเคียงให้เข้ามาช่วยเหลือดูแลตาซาญ เพราะว่าตาซาญไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ซึ่งคนที่เข้ามาคอยช่วยดูแลก็ไม่สามารถดูแลได้อย่างเต็มที่

จากการพูดคุยกับตาซาญเบื้องต้น พบว่า ตายังพูดคุยรู้เรื่องแต่ยังโต้ตอบได้ไม่ดีเท่าที่ควร แต่จากสภาพแวดล้อมบ้านพักที่อยู่ซึ่งตาซาญต้องนอนจมกองสิ่งปฏิกูล ตนก็อยากให้ตาได้ไปอยู่ในที่ที่มีสุขอนามัยที่เหมาะสม ล่าสุดตนจึงได้ประสานงานกับทางอธิบดีกรมกิจการผู้สูงอายุ เพื่อจะช่วยเหลือนำตาซาญไปที่ศูนย์พัฒนาการผู้สูงอายุ คลอง 5 ปทุมธานี ของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือ พม. เพื่อจะพาคุณตาไปทำกายภาพบำบัดก่อน คุณตาจะได้กลับมาเดินได้ และหากจะกลับมาอยู่ที่บ้านก็จะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนทางด้านลูกของตาซาญ ตนก็ไม่รู้ว่า ปัญหาในครอบครัวเป็นอย่างไร ซึ่งตนก็ขอไม่ก้าวล่วง แต่ก็อยากจะฝากบอกให้ลูกกลับมาดูแลท่านบ้าง เพราะก็คงไม่มีพ่อคนไหนอยากจะไปอยู่ในความดูแลของคนอื่นที่ไม่ใช่ลูกหลานของตัวเอง สุดท้ายแล้วพ่อก็เป็นพ่อของเรา

จากการสอบถามนายมด (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ซึ่งเป็นลูกชายคนโตของตาซาญ ซึ่งเป็นสัตว์แพทย์ กำลังเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา ได้เปิดเผยว่าที่เคยพาตาซาญเข้าไปอยู่ในสถานรับดูแลคนชราของเอกชนเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2566 และโซว์สลิปการโอนเงินให้กับสถานพยาบาลดังกล่าวเป็นเงิน 16,000 บาท โดยนายมดยืนยันว่า ที่ผ่านมามันก็คอยดูแลพ่อมาโดยตลอด แต่ด้วยความที่ตนทำงานรับราชการ มีรายได้เดือนละประมาณ 30,000 บาท ซึ่งตนก็ต้องทำงานและเรียนไปด้วย ทำให้ไม่สามารถที่จะดูแลพ่อเต็มเวลาได้ จนช่วงก่อนหน้านี้จึงตัดสินใจพาพ่อไปที่สถานดูแลคนชราของเอกชนแห่งหนึ่ง ซึ่งจะคอยดูแลพ่อทุกอย่าง เสียค่าใช้จ่ายเดือนละ 16,000 บาท โดยตนพาพ่อเข้าไปช่วงประมาณ 11 โมง อยู่ได้ไม่กี่ชั่วโมง ประมาณช่วงบ่ายทางสถานรับเลี้ยงก็ติดต่อตนให้กลับมารับพ่อกลับไป พร้อมกับคืนเงินค่าใช้จ่ายให้ เนื่องจากพ่อแสดงออกว่าไม่ต้องการจะอยู่ที่นั่น และใช้นิ้วแหย่ปลั๊กไฟ ลักษณะเหมือนจะคิดสั้นฆ่าตัวตาย จนทำให้ตนคิดถึงที่พ่อเคยสั่งเสียไว้ว่า หากพ่อแก่ชราลง ห้ามพาพ่อไปไว้ที่อื่น เพราะพ่อต้องการที่จะตายอยู่ที่บ้านหลังนี้ หลังจากที่ออกจากสถานรับเลี้ยงดังกล่าวตนก็พาพ่อมาที่โรงพยาบาล เนื่องจากสถานรับเลี้ยงได้แนะนำและบอกว่า พ่ออาจมีอาการทางจิตประสาท ตนก็พาพ่อไปตรวจสุขภาพ

จนพบว่าพ่อป่วยเป็นโรคสมองเสื่อมร้ายแรง ตนก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร ได้แต่รับยาแล้วก็พาพ่อกลับมาอยู่ที่บ้านหลังนี้ โดยภาระที่ต้องทำงาน ที่มีรายได้แค่พอเลี้ยงดูตัวเอง จึงไม่สามารถดูแลพ่อได้อย่างเต็มเวลา ซึ่งก็ยอมรับว่า อาการของพ่อแยลงหนักกว่าเดิมเร็วมาก

นายมตอบอีกว่า ที่ผ่านมามันก็รู้สึกเครียด เพราะถูกสังคมต่อว่าว่าไม่ดูแลพ่อ แต่ตนก็ยากก็บอกว่า ตนก็ดูแลตามกำลังและความสามารถเท่าที่ตนจะทำได้แล้ว ซึ่งใครไม่มาอยู่ในจุดนี้ก็คงจะไม่เข้าใจ

ส่วนกรณีของดาบตำรวจคนดังกล่าวที่ยื่นมือมาช่วยเหลือดูแลพ่อนั้น ตนยอมรับว่า ไม่ไว้ใจดาบตำรวจคนดังกล่าว และก็ตั้งคำถามกับดาบตำรวจคนดังกล่าวว่า ที่เข้ามาต้องการจะช่วยเหลือหรือว่าหวังประโยชน์อะไรหรือไม่ เพราะก่อนหน้านี้พ่อจะป่วย ก็เคยบอกว่าตำรวจนายนี้เคยมาหยิบฉวยข้าวของในบ้านไป แถมปัจจุบันอาศัยตอนพ่อป่วย ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ก็นำสุนัขของตัวเองมาไว้ที่บ้านหลังนี้ โดยไม่ได้รับอนุญาต ตนเองและญาติเคยเข้ามาเจรจาให้นำสุนัขออกไปแล้ว แต่ก็เกิดมีปากเสียงโต้เถียงกัน ไม่รู้หวังจะมาแอบอ้างครอบครองทรัพย์สินหรือไม่

นายมตอบอีกว่า ตอนนี้นั้นตนเป็นผู้ดูแลของพ่อตามกฎหมาย และในเมื่อพ่อถูกนำตัวไปอยู่ในความดูแลของ พม. แล้ว หากต่อไปพ่อยินยอมที่จะอยู่ต่อ ตนก็คงจะรู้สึกเบาใจที่พ่อยังอยู่ในความดูแลของผู้เชี่ยวชาญ ส่วนดาบตำรวจนายดังกล่าว ตนก็ขอให้สุนัขออกไปจากบ้านหลังนี้ภายใน 10 วัน

แต่หากหลังจากนี้พ่อต้องการที่จะกลับมาอยู่บ้าน ตนก็วางแผนไว้ว่าจะทำการปล่อยเช่าที่ดินที่บ้านหลังนี้บางส่วนประมาณ 160 ตารางวาเพื่อจะนำเงินค่าเช่า นำมาจ้างคนที่จะเลี้ยงดูพ่อจนถึงบ้านปลายชีวิตต่อไป

กรณีตัวอย่างข่าวที่ 5 / ยายหอง วัย 90 อยู่คนเดียวในคอกวัวที่โคราช ความปรารถนาสุดท้ายอยากเจอลูกก่อนตาย (สำนักข่าวไทย, 2561)

จากข่าวระบุว่า ยายวัย 90 ปี ถูกทิ้งให้อยู่คนเดียวในคอกวัวเก่า จังหวัดนครราชสีมา ไม่มีใครเหลียวแล นานกว่า 20 ปี วอนอยากเจอลูกก่อนตาย

คุณยายหอง เสี่ยงมสูงเนิน อายุ 90 ปี ถูกทอดทิ้งอยู่ลำพังตัวคนเดียว ในคอกวัวเก่าภายในสวนหลังหมู่บ้านโป่งแดง หมู่ 1 ตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา เป็นเพิงพักชั้นเดียวมุงหลังคาสังกะสี สภาพผุพัง โดยเฉพาะ ฝาบ้านซึ่งเป็นอิฐบล็อก มีรูโพรอบบ้าน ต้องใช้เศษผ้าปิดรูกันสัตว์มีพิษเข้าไปกัด ต่อย ภายในมีเพียงที่นอนเก่า อีกทั้งเสาบ้านถูกปลวกกัดกินชำรุดทั้งหลัง ส่วนห้องน้ำก็ไม่มีประตูเปิด-ปิด สภาพความเป็นอยู่ของคุณยายวัยแก่ชรา สุดเวทนา

เจ้าของที่ดินที่คุณยายพักอาศัยอยู่เล่าว่า ยายหอง มีลูกทั้งหมด 6 คน แต่ละคนต่างมีครอบครัวแยกย้ายไปทำงานต่างจังหวัด ไม่ได้เลี้ยงดูผู้เป็นแม่มา นานกว่า 20 ปี และไม่เคยติดต่อมาหาคุณยายเลย ส่วนสามีได้เสียชีวิตนานแล้ว

ก่อนหน้านี้ คุณยายเคยมีบ้านและที่ดิน แต่ขายนำเงินมารักษาอาการ ป่วยของสามี จนกระทั่งสามีตายจากไป คุณยายจึงไม่มีบ้าน ไม่มีที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้านสงสารจึงสร้างเพิงพักให้อยู่ในคอกวัวเก่า ที่สวนหลังบ้าน อยู่แบบนี้ มานานกว่า 20 ปี กระทั่งคุณยายอายุมากสังขารโรยรา แทบช่วยเหลือตนเอง ไม่ได้มีเพียงเงินเบี้ยเลี้ยงผู้สูงอายุเดือนละ 1,000 บาท

ทุกวันนี้ มีนางโสภา ทองเรือง เพื่อนบ้านที่อาสาทำอาหารมาส่ง ให้คุณยายทุกวัน เนื่องจากสงสารคุณยายที่ไม่มีใครดูแล ในยามที่คุณยายเจ็บ ป่วย นางโสภาจะพาไปหาหมอ และช่วยดูแลสุขภาพคุณยาย แต่ด้วยความที่คุณ ยายอายุมาก มักเจ็บป่วยบ่อยครั้ง เพื่อนบ้านก็เริ่มจะช่วยเหลือไม่ไหว อย่างไรก็ตาม คุณยายหองไม่ได้ต้องการให้ใครมาช่วยเหลืออะไรมากมาย ขอเพียงให้ ลูกๆ ทุกคนที่ยังมีชีวิตอยู่กลับมาเยี่ยมคุณยายบ้างสักครั้ง ก่อนที่คุณยายจะไม่มี ชีวิตอยู่

จากการนำเสนอข่าวที่รวบรวมมานั้น พบว่า มีรูปแบบการนำเสนอความ ตายอย่างโดดเดี่ยวและการใช้ชีวิตลำพังของผู้สูงวัยที่หลากหลายสถานะทางสังคม เช่น ชนชั้นล่าง ชาวบ้าน ข้าราชการ ผู้มีชื่อเสียง มีการใช้สรรพนาม “แม่เฒ่า” “ยาย...” ซึ่งเป็นการใช้คำเรียกผู้สูงอายุเพศหญิง และ “ชายชรา” “พ่อเฒ่า” “ตา...” แทนคำเรียกผู้สูงอายุเพศชาย โดยลักษณะของคำบอกลักษณะทาง กายภาพแสดงให้เห็นถึงสภาพร่างกายที่อิดโรย ไม่แข็งแรง สื่อความหมายใน

ลักษณะของผู้สูงวัยที่ดูแลตัวเองไม่ได้เนื่องจากความแก่ชรา และบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความตายอันโดดเดี่ยวและการใช้ชีวิตลำพังของผู้สูงวัย ที่สะท้อนภาพอันน่าเศร้า หดหู่ และสะท้อนใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และจากกรณีตัวอย่างชาวผู้สูงอายุที่เสียชีวิตคนเดียว และผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว พอจะทำให้เห็นภาพการเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยในสังคมไทย รวมถึงแนวโน้มที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

องค์ประกอบที่จะนำไปสู่การตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยในประเทศไทย

จากกรณีตัวอย่างชาวผู้สูงอายุที่เสียชีวิตคนเดียวและผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว ผู้เขียนได้วิเคราะห์องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยในประเทศไทยดังนี้

1. ลักษณะภาวะทางเศรษฐกิจ

ความตายอย่างโดดเดี่ยวเกิดขึ้นสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมของประเทศ โดยเฉพาะภาวะทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนมากจำเป็นต้องใช้ชีวิตลำพังห่างไกลลูกหลาน

โดยปกติในทางระบบเครือญาติ (kinship) สังคมดั้งเดิมอย่างสังคมเกษตรกรรม/ชนบท/ชนเผ่า อาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ อยู่ใกล้กัน มีทรัพยากรก็แบ่งปันกัน แต่สังคมสมัยใหม่หรือสังคมเมืองมีแนวโน้มแตกเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การครองชีพอาศัยเงินเป็นสำคัญ เกิดการสะสมทุนนอกเหนือการอยู่รอดพื้นฐานเพื่อนำไปต่อยอดสิ่งอื่น ในระบบเมืองที่กำกับด้วยทุนทักษะของแรงงาน ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านของปัจเจกบุคคล จะเป็นตัวกำหนดมูลค่าที่สมควรได้รับการแลกเปลี่ยนด้วยเงิน สังคมสมัยใหม่ที่กำกับด้วยทุนนิยม บังคับให้คนต้องเคลื่อนย้ายตนเองไปสู่แหล่งที่สามารถหาทุนมาดำรงชีวิต และหาเลี้ยงครอบครัวได้ อาจต้องพาลูก สามี/ภรรยา ไปกับตนด้วย ในขณะที่จำต้องแยกห่างจากผู้สูงวัยซึ่งเป็นพ่อแม่

แม้ครอบครัวไทยส่วนหนึ่งจะยังคงเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ครบ หากอยู่กันคนละที่ มีระยะทางคั่นกลางที่ส่งผลต่อการใช้เวลาอยู่ร่วมกัน และอาจส่ง

ผลถึงระยะห่างของความสัมพันธ์อันเนื่องมาจากมีเวลาอยู่ร่วมกันและช่วยเหลือ
เกื้อกูลกันเชิงกายภาพน้อยลง ขึ้นอยู่กับระยะทางที่คั่นกลางนั้นไกลใกล้เพียงใด
ใช้เวลามากน้อยเพียงใดในการเดินทางไปมาหาสู่ ในขณะเดียวกัน การย้ายถิ่น
และการขยายตัวของเมืองทำให้เกิดรูปแบบของครอบครัวที่หลากหลายมากขึ้น
แนวโน้มที่สูงขึ้นของผู้สูงอายุที่ต้องอยู่ลำพังห่างไกลจากลูก หลานและญาติ ทำให้
อยู่ในสภาวะที่เปราะบาง

แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวจะเหินห่างจนแทบไม่ได้
พบปะเห็นหน้ากัน บริบทครอบครัวไทยและภาวะทางเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลง
ความคาดหวังของผู้สูงอายุที่มีต่อลูก ให้พึ่งพาลูกแต่เพียงยามจำเป็น การ
พลัดพรากและอยู่ต่างถิ่นเพื่อทำมาหาเลี้ยงชีวิต หรือแม้แต่ในจังหวัดเดียวกัน แต่
ดูห่างไกลเช่นชีวิตในเมืองใหญ่ๆ กลายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตครอบครัวไทย
มากขึ้น ความคิดแบบ “แก่มาแล้วอยู่กับลูก” หรือให้ลูกเลี้ยงดูยามแก่เฒ่า อาจ
ไม่ใช่แนวคิดของคนสมัยปัจจุบันที่ต้องดิ้นรนทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ผู้สูง
อายุต้องต่อสู้ต่อเพื่อให้มีรายได้เพื่อจะได้ไม่รบกวนลูกมากเกินไป เพราะลูกเองก็
มีภาระค่าใช้จ่ายมากอยู่แล้วตามอัตราความเฟ้อของค่าเงินและมาตรฐานการ
ครองชีพสมัยใหม่

ระบบเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และมีการ
ปรับปรุงมาตลอด ใช้วิธีจ่ายแบบขั้นบันไดตามอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60-69 ปี ได้
600 บาทต่อเดือน อายุ 70-79 ปี ได้ 700 บาทต่อเดือน อายุ 80-89 ปี ได้
800 บาทต่อเดือน และอายุ 90 ปี ขึ้นไป ได้ 1,000 บาทต่อเดือน ซึ่งระบบนี้
ก็ยังคงใช้จนถึงปัจจุบันและไม่ได้ปรับเพิ่มมานานกว่า 10 ปี ล่าสุดคณะ
อนุกรรมการขับเคลื่อนสวัสดิการโดยรัฐ ปรับขึ้นเบี้ยผู้สูงอายุในรอบกว่า 10 ปี
เป็น 1,000 บาท/เดือน และเปลี่ยนวิธีจ่ายเป็นแบบได้ทุกคนเท่ากัน ตามข้อเสนอ
ของ กมธ.สวัสดิการสังคม ที่ประชุมคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนสวัสดิการโดยรัฐ
เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 มีมติเห็นชอบปรับขึ้นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยจ่ายแบบถ้วนหน้าทุกคน 1,000 บาทต่อเดือน
และจะนำเสนอเข้าที่ประชุมคณะกรรมการใหญ่หรือคณะกรรมการแก้ไขปัญหา

ของขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรมให้พิจารณาอีกครั้ง ก่อนเสนอคณะรัฐมนตรี (ครม.) ต่อไป หากรายได้ (เบี้ยยังชีพ เบี้ยผู้พิการ) เป็นรายได้หลักของครอบครัวผู้สูงอายุ ที่เพียงพอสำหรับซื้ออาหารเท่านั้น ต้องการสิ่งอื่นก็ต้องตัดใจ ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยใกล้เคียงอาจได้รับการดูแลโดยตรงทางเศรษฐกิจ ทั้งการหาอาหารและพาไปหาหมอ แต่ถ้าอยู่ไกลกัน ก็อาจจะได้รับการดูแลเป็นตัวเงินหรือฝากเพื่อนบ้านดูแล

ความเปราะบาง เป็นสถานการณ์ที่บุคคลไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง หรือมีวิกฤตการณ์เกิดขึ้น ทำให้สูญเสียเสถียรภาพ และอาจทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สภาพปกติได้ ผู้สูงอายุและลูกหลานที่เป็นแรงงานรายได้น้อยหรือมีรายได้คาดเดาไม่ได้เป็นความเสี่ยงในการดำรงชีพเมื่อได้รับผลกระทบจากภาวะทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อการส่งเงินกลับมาให้ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง หรือบางรายอาจถึงขั้นหาหนทางกันไปเป็นปี

ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ ทีทีบี (TTB Analytics) ประเมินสัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ของไทย ณ สิ้นปี พ.ศ. 2567 จะอยู่ที่ 91.4% หรือราว 16.9 ล้านล้านบาท โดยหนี้บัตรเครดิต ลิสซิ่ง และสินเชื่อส่วนบุคคล โตเร็วสุดในรอบทศวรรษ (สมาคมธนาคารไทย, 2567) ซึ่งนี้ยังไม่รวมถึงหนี้ในระบบที่คนรายได้น้อยต้องพึ่งพิง ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ครัวเรือนไทย “เปราะบาง” ทางการเงินมากขึ้น จากการสะสมหนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ขณะที่รายได้ไม่ได้เติบโตเร็วเท่าๆ กัน จนครัวเรือนไทยเสียสมดุลทางการเงิน สภาวะเศรษฐกิจสืบเนื่องมายาวนาน ตั้งแต่วิกฤตโควิด-19 สร้างบาดแผลเป็นหลายแห่งต่อเศรษฐกิจไทย จนถึงปัจจุบันสถานการณ์หนี้ครัวเรือนของไทยยังอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นจุดเปราะบางสำคัญ

ล่าสุด สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่าสถานการณ์แรงงานไตรมาสสี่และภาพรวมปี พ.ศ. 2566 สัดส่วนหนี้สินครัวเรือนต่อ GDP อยู่ที่ร้อยละ 90.9 ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนไทยปรับลดลง สินเชื่อส่วนบุคคลเร่งตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการขาดสภาพคล่องของครัวเรือนที่รุนแรงขึ้น (ไทยพับลิก้า, 2567)

ประชาชนจำนวนไม่น้อยประสบปัญหาที่สะท้อนถึงความไม่เพียงพอในการดำเนินชีวิต และนำไปสู่การเป็นหนี้ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย นำสู่ภาระหนี้สินของครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย การที่ครัวเรือนในกลุ่มเปราะบางมักได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างรุนแรง รายได้ที่ขาดหายไปก่อให้เกิด “หลุมดำ” ทางเศรษฐกิจ ทำให้ขีดความสามารถในการฟื้นตัวจากผลกระทบต่างๆ ของครัวเรือนเหล่านี้มีจำกัดและใช้เวลานาน

ผู้เขียนมองว่า จากความเปราะบางทางเศรษฐกิจ นำมาสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้น กล่าวคือ ทำให้ผู้ที่มีความเปราะบางอยู่แล้ว ยิ่งบอบซ้ำ ความเปราะบางเป็นสถานการณ์ที่บุคคลไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ เนื่องจากไม่ได้เตรียมการจัดการหรือไม่สามารถเตรียมการจัดการกับความเสี่ยงไว้อย่างเพียงพอ กลุ่มเปราะบางดังกล่าวอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบริบท โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและพึ่งพาการทำงานที่ใช้แรงงาน แต่รายได้ไม่มีความมั่นคงพอ โดยเฉพาะกับค่าจ้างรายวันซึ่งจะนำไปสู่อาการ “ชะงักงัน” และ “ติดลบ” แม้กระทั่งตัวเองและครอบครัวยังไม่พอกิน การจะดูแลหรือส่งเงินกลับให้กับผู้สูงอายุอย่างพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ก็ย่อมสะดุดชะงัก และส่งผลกระทบในวงกว้างถึงเรื่องอื่นๆ รวมถึงภาวะการตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยไทย

2. ลักษณะครัวเรือนไร้บุตรหลาน

เป็นความจริงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และจำเป็นต้องยอมรับว่า สังคมไทยกำลังเปลี่ยนจากสังคม “ปู่ย่าตายาย” หรือสังคม “พ่อแม่ลูก” ไปสู่สังคม “ครัวเรือนไร้บุตรหลาน” พร้อมกับที่อัตราภาวะเจริญพันธุ์ (Total Fertility Rate: TFR) ของไทยที่กำลังลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งนอกจากจะไม่เอื้อต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ยังนำไปสู่การตายอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัย

ลักษณะการอยู่อาศัยประเภทต่างๆ เป็นรูปแบบเฉพาะของแต่ละยุคครอบครัวไทยในอดีตอาจมีลักษณะการอยู่ร่วมกันแบบ 3 รุ่น ซึ่งเรียกว่าครัวเรือนขยายมากกว่ารูปแบบอื่นๆ แต่การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ปัจจุบันครัวเรือนเดี่ยวซึ่งมี 2 รุ่นมีเพิ่มมากขึ้น จำนวนสมาชิก

ในครัวเรือนน้อยลง อีกทั้งการย้ายถิ่นและการพัฒนาสู่สังคมเมือง ทำให้เกิดครัวเรือนข้ามรุ่น ครัวเรือนเลี้ยงเดี่ยว ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว และอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น

ลักษณะครัวเรือนไร้บุตรหลาน ประกอบด้วยครอบครัว DINK (double income no kids) หรือครอบครัวที่สามีและภรรยาไม่มีบุตร และครอบครัว SINK (single income no kids) หรือครอบครัวที่ผู้ชายหรือผู้หญิงอยู่คนเดียวและไม่มีลูก (โสด) ซึ่งจากข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากรไทยโดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประเทศไทยมี “กลุ่มผู้สูงอายุ” หรือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีลักษณะครอบครัวแบบ DINK และ SINK มีจำนวนรวมมากกว่า 4 ล้านครัวเรือน และ “ครัวเรือนไร้บุตรหลาน” มีแนวโน้มเกิดมากขึ้นในไทย โดยข้อมูลที่มีการสำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2561 พบว่า โครงสร้างของครัวเรือนที่ “ไร้บุตรหลาน” ในปี พ.ศ. 2561 นั้นมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 37.4 ของครัวเรือนทั้งหมด (เพิ่มจากร้อยละ 26.1 ในปี พ.ศ. 2549) ซึ่งคิดเป็นอัตราการเติบโต (growth rate) ที่สูงถึงร้อยละ 43.3 หากเมื่อเปรียบเทียบระหว่างครอบครัว DINK กับครอบครัว SINK พบว่า ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ครอบครัว SINK มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นมากกว่าอย่างชัดเจน ถ้าคิดเป็นจำนวนจะพบว่า ประชากรไทยในปัจจุบันกว่า 21 ล้านครัวเรือน เป็นครัวเรือน “ไร้บุตรหลาน” ซึ่งเป็นตัวเลขที่น่าวิตก และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยแนวทางการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้อัตราเจริญพันธุ์รวมของประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยมีการตายมากกว่าการเกิดเป็นครั้งแรก (อ้างอิงสถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง) โดยในปี พ.ศ. 2564 (เดือนมกราคม-ธันวาคม) ประเทศไทยมีการตายมากกว่าการเกิด 19,080 คน ในขณะที่ปี พ.ศ. 2563 ประเทศยังมีการเกิดมากกว่าการตายอยู่ถึง 85,930 คน ผู้สูงอายุไทยที่อยู่ลำพังคนเดียวหรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.3 ในปี พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 10.8 ในปี พ.ศ. 2560 และเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 12 ในปี พ.ศ. 2564 ในขณะที่ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17 ในปี พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 23.3 ในปี พ.ศ. 2560 และ

เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 21.1 ในปี พ.ศ. 2564 ซึ่งหากผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังคนเดียวหรืออยู่กับคู่สมรสเท่านั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นไปอีก ก็จะมีผลต่อการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว หากพิจารณาอัตราการพึ่งพิง ในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งหมายถึงประชากรวัยทำงาน 100 คน จะต้องรับภาระประชากรสูงอายุและวัยเด็ก 51 คน และคาดว่าเพิ่มเป็น 64 คน ในปี พ.ศ. 2570 (H focus, 2565)

มีการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเท่านั้น จะได้รับการดูแลในด้านจิตใจมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียว เพราะมีสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ด้วยกัน จึงทำให้ไม่เกิดความเหงา และได้รับความรักเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน ปรีกษาหารหรือซึ่งกันและกันได้โดยตรง แต่ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังกับคู่สมรสเท่านั้น จะมีความเปราะบางทวีความรุนแรงเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น หรือเมื่อคู่สมรสเสียชีวิตไปก่อน (ศุทธิดา ชนวนวัน และคณะ, 2561: 10)

ที่น่ากังวลก็คือ ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยไร้ลูกหลานเหล่านี้อาจไร้คนดูแลและไม่มีคนคอยช่วยเหลือ แบบไร้ญาติขาดมิตร และจะกลายเป็น “กลุ่มเปราะบาง” ของสังคม สถานการณ์ยุค “เกิดต่ำ อายุชัวยาว” ของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 ยังไม่เท่าที่ที่พอผ่อนปรน หากซ้ำจะถล่มถล่มไปอีกเรื่อยๆ ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่คนหนุ่มสาวมีลูกกันน้อยลง และจากข้อมูลล่าสุดของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ครอบครัวไทยมีขนาดลดลง

ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า ผลกระทบจากการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุที่ไร้บุตรหลานของไทยนั้น อาจจะน่าวิตกกังวลกว่าที่เราเห็นจากที่ปรากฏเป็นข่าวในทุกวันนี้ เพราะในอนาคตอันใกล้ ผลพวงนี้อาจเป็นปัญหาที่มีโอกาสส่งผลกระทบเชิงลบในวงกว้างและมีความรุนแรงมากกว่าเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะในตะวันตกที่มีรายได้เฉลี่ยที่สูงกว่า มีหน่วยบริหารผู้สูงอายุอย่างค่อนข้างเป็นระบบ และมีสวัสดิการทางสังคมที่ค่อนข้างดีกว่าของไทยมาก ดังที่เรามักจะกล่าวกันว่า ประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น

“ร่ายก่อนแก้” แต่ประเทศที่กำลังพัฒนานั้น “แก้ก่อนร่าย” สังคมสูงอายุที่ไร้บุตรหลานเหล่านี้ปราศจากคนดูแล ยิ่งอายุมากขึ้นเท่าไร การพึ่งพิงผู้อื่นไม่ว่าจะทางตรงหรือโดยอ้อมจำเป็นต้องเกิดขึ้น หากไร้คนดูแล ไร้บุตรหลาน และขาดซึ่งญาติมิตร ขณะที่ระบบการดูแลผู้สูงอายุของไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด ย่อมนำไปสู่ภาวะการเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวของผู้สูงวัยไทย และมีแนวโน้มมากขึ้น

3. ลักษณะการดำเนินชีวิต: ขาดการติดต่อกับสังคม

โดยธรรมชาติมนุษย์จำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มโดยการจำแนกตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก และการที่ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มนั้นจะกระทำให้สมาชิกดำรงชีวิตอยู่รอด มนุษย์รู้จักรวมตัวเป็นหมู่เหล่า โดยระยะแรกๆ ได้รวมตัวกันอยู่อย่างง่ายๆ แล้วจึงค่อยๆ วิวัฒนาการมาตามลำดับจนกลายเป็นสังคมอย่างทุกวันนี้ เหตุที่มนุษย์ต้องรวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อนหรือเป็นสังคมนั้น ก็เพราะมนุษย์ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ เช่น ช่วยกันหาหรือผลิตอาหาร ช่วยกันสร้างบ้านหรือที่อยู่อาศัย ช่วยกันสร้างเครื่องมือหรืออาวุธ ช่วยป้องกันภัยที่อาจเกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือจากการรุกรานของมนุษย์ด้วยกัน และมนุษย์ยังมีความต้องการอื่นๆ จากกันและกันอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นความต้องการทางด้านจิตใจ การเกื้อกูลกันทางความรู้สึก การปลอบประโลม การแลกเปลี่ยนแบ่งปันกันทางอารมณ์ เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้

แนวคิดสังคมวิทยามองว่า สังคมกับมนุษย์จะแยกจากกันไม่ได้ เพราะมนุษย์เริ่มเกิดมาก็ต้องอาศัยสังคม ต้องพึ่งพาอาศัยมนุษย์ด้วยกัน ต้องมีความสัมพันธ์กัน และกระทำต่อกันทางสังคมเพื่อประโยชน์แห่งตน อีกทั้งโดยสภาพธรรมชาติจะต้องมีชีวิตและมีความสัมพันธ์ร่วมกันกับบุคคลอื่นๆ ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังแต่ผู้เดียวได้ ดังนั้นมนุษย์จะอยู่โดดเดี่ยวไม่สัมพันธ์กับคนอื่นไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วยแรกเกิด ปฐมวัย และปัจฉิมวัย

การเสียชีวิตคนเดียวที่เป็นปรากฏการณ์อันน่าสลดใจ อาจสะท้อนถึงความล้มเหลวของสังคมนรอบตัวผู้เสียชีวิต ทั้งครอบครัว เพื่อนฝูง และชุมชน ขณะเดียวกัน การเฝ้าเปื้อยของร่างผู้เสียชีวิตภายในที่พักอาศัยเพราะไม่ถูกค้นพบเป็น

เวลานาน ก็ส่งผลกระทบต่อด้านสุขอนามัยและธุรกิจของที่อยู่อาศัยในละแวกนั้น รวมถึงทำให้เกิดภาพที่ไม่น่าจดจำและสร้างความบอบซ้ำทางจิตใจให้แก่ครอบครัว เพื่อนฝูง หรือผู้เป็นที่รักของผู้เสียชีวิตด้วย

การขาดการติดต่อกับสังคม เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถมาจากการที่ผู้สูญเสียห่างเหินจากญาติพี่น้อง ขาดการปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน และแยกตัวจากสังคม อาจรวมถึงการอยู่บ้านเป็นระยะเวลานานไม่มีการสื่อสารกับครอบครัว คนรู้จักหรือเพื่อน หรือจิตใจหลีกเลี่ยงการติดต่อกับมนุษย์คนอื่นๆ ด้วยเหตุผลส่วนบุคคล

แม้การเสียชีวิตล่ำพั้งของผู้สูญเสียในไทยที่องค์ประกอบหนึ่งมาจากการขาดการติดต่อกับสังคม และแม้ตัวเลขจะยังไม่รุนแรงเทียบเท่ากับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น แต่การเรียนรู้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากแดนอาทิตย์อุทัย ก็อาจทำให้เราเห็นเค้าลางบางประเด็น

ปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาวะที่คนแยกตัวจากสังคม ในญี่ปุ่นมีคำเรียกว่า Hikikomori (ฮิคิโคโมริ ひきこもり) คือ “ฮิกกิ” หมายถึง ผู้ที่ทยอยตัดสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนพ้องน้องพี่ หรือพ่อแม่ผู้ปกครอง กระทั่งค่อยๆ ถอนตัวเองออกจากสังคมในที่สุด กล่าวกันว่า Hikikomori คือผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์ หรือเรื่องราวทางสังคมที่กระทบจิตใจอย่างรุนแรง ทำให้กลัวการเข้าสังคม กลัวความล้มเหลว นำไปสู่โรคซึมเศร้า การปล่อยให้คนเหล่านี้เข้าสู่ “โลกแห่งการเก็บตัว” นานเท่าไร ก็ยังมีโอกาสนำไปสู่การแยกห่างจากสังคมมากขึ้นเท่านั้น (Kato et al., 2020)

“ความเหงา” เป็นหนึ่งในปัญหาที่ก่อกวนสังคมญี่ปุ่นมาอย่างยาวนาน เพราะชาวญี่ปุ่นนิยมพักอาศัยอยู่คนเดียวไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มสาวหรือผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ที่คนหนุ่มสาวจำนวนมากที่ไม่ยอมติดต่อสื่อสารกับใคร ไม่ออกมาใช้ชีวิต หมกตัวอยู่ในห้องมากกว่า 6 เดือน จนเกิดความโดดเดี่ยวทางสังคมอย่างรุนแรงและเรื้อรัง (Hamasaki et al., 2021)

ผู้ที่มีอาการฮิคิโคโมริจะไม่ร้องขอความช่วยเหลือ และจะใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวไปเรื่อยๆ หลายคนไม่แม้แต่จะทำความสะอาดห้องนอนของพวกเขา

ปล่อยให้กองขยะสูงจนเป็นภูเขา มีแต่คนในครอบครัวของพวกเขาที่จะคอยมอบความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้เชี่ยวชาญยังเริ่มเห็นความเชื่อมโยงที่เป็นไปได้ของฮิโดโมริกับออทิสติก ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวลทางสังคม และโรคกลัวที่ชุมชน (agoraphobia)

การแยกจากสังคมเป็นสภาวะของการขาดการติดต่อระหว่างบุคคลกับสังคมโดยสิ้นเชิงหรือใกล้จะสมบูรณ์ การแยกทางสังคมอาจเป็นปัญหาสำหรับบุคคลทุกวัยแม้ว่าอาการอาจแตกต่างกันไปตามกลุ่มอายุ บางกรณีครอบครัวอยู่ห่างไกลทั้งทางร่างกายและจิตใจ และเพื่อนฝูงก็จากไปนานแล้ว นอกจากความสัมพันธ์จะเหินห่าง การเสียชีวิตคนเดียวในประเทศไทยน่าจะมาจากอัตราการแยกตัวตัดขาดจากสังคมที่สูงขึ้น ผู้สูงอายุอาจไม่ใช่กลุ่มเสี่ยงเพียงกลุ่มเดียว เพราะปรากฏการณ์นี้สามารถเกิดขึ้นกับใครก็ได้ เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น โดยเฉพาะกับผู้ที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวที่ไม่สู้ดีนัก รวมถึงคนที่ไม่มีใครอยู่เคียงข้างคอยจับสัญญาณอันตรายถึงชีวิต และพร้อมให้ความช่วยเหลือเมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤติ

การเสียชีวิตของผู้สูงอายุโดยไม่มีใครดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ยังไม่ถูกค้นพบเป็นเวลานาน บุคคลนั้นอาจไม่ได้มีอายุมากเป็นพิเศษ และอาจไม่รู้สึกว่าถูกบังคับให้เข้านอนเป็นประจำกับครอบครัวและเพื่อนฝูง ซึ่งในทางกลับกันผู้ที่เป็ญาติก็อาจคิดไปในทางเดียวกันว่า บุคคลนั้นมีสุขภาพดีและสบายดี และด้วยความเป็นสังคมเมือง จะมีโครงสร้างที่เป็นทางการ รับผิดชอบชีวิตตัวเอง และไม่ก้าวก่าย หรือโยนภาระมาให้กันและกัน โดยเฉพาะกับคนที่ไม่สนิทกันดีพอ คนสนใจกันน้อยกว่า และยังเป็นสังคมที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคล แม้กระทั่งบ้านข้างๆ ก็ไม่เห็นความผิดปกติ จนกว่ากลิ่นจะออกมา ด้วยเหตุนี้ เพื่อนบ้านจึงแทบไม่สังเกตเห็นว่าพวกเขาไม่อยู่หรือไม่ออกจากบ้านเป็นเวลานาน ทำให้การค้นพบล่าช้า ในบางกรณีอาจผ่านไปเกือบครึ่งปีก่อนที่จะพบศพเป็นเวลานาน ปัจจัยที่มีสาเหตุร่วมกันในกรณีนี้คือการละเลยในการสื่อสารกับครอบครัว เพื่อนบ้าน และคนอื่นๆ ในสังคม ขณะที่โครงสร้างสังคมชนบทจะเป็นโครงสร้างแบบหลวม รวมหมู่ การรวมกลุ่มกันจะอาศัยด้วยเครือข่ายข้อมูลที่ไม่เป็นทางการ

(informal information networks) เช่น การสนใจว่าใครเป็นญาติกับใคร ลูกเต้าเหล่าใคร ฟังพาอาศัยในเรื่องอะไรกันไดบ้าง

หลายๆ คนเมื่อเห็นข่าวกองขยะในที่พักของผู้สูงอายุและสิ่งสกปรกอื่นๆ ด้วยความตกตะลึง อาจแสดงความมั่นใจว่า เราในฐานะผู้เสียภาษีจะไม่มีวันยอมจำนนต่อสภาพสกปรกเช่นนั้นแน่ๆ แต่จากภาพข่าวที่เราเห็นนั้นสื่อถึงข้อความ (message) ที่แตกต่างออกไป ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ที่ห้องพักรับนั้นอาจจะเป็นระเบียบโดยธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม โศกนาฏกรรมบางอย่างในชีวิตของพวกเขา ผู้สูงอายุ เช่น การเสียชีวิตของคนรัก ความสัมพันธ์ที่ล้มเหลว อาจส่งผลทำให้พวกเขาหมดความตั้งใจที่ดำเนินชีวิตตามปกติอย่างที่ควรจะเป็น บางที่เราอาจต้องตระหนักว่าไม่ว่าใครก็ตามที่ตกอยู่ในความตึงเครียดของภาวะวิกฤติ และถ้ายิ่งจมดิ่งกับภาวะเหล่านี้มาเป็นระยะเวลานานของชีวิต อาจสามารถพบว่า ตนเองก็มีโอกาสตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันโดยไม่คาดคิด

การติดต่อกับสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของครอบครัว ยังทำให้สถาบันครอบครัวแข็งแรงเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งของสังคม ประเด็นท้าทายและน่าเป็นห่วงนี้สังคมไทยต้องระมัดระวังเพราะเป็นจุด “เปราะบาง” ที่หากไม่ได้รับการดูแลและซ่อมเสริมอาจเสี่ยงต่อการแตกสลายได้ โดยเฉพาะในสภาวะที่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามความฉับไวของเทคโนโลยี อีกทั้งมิติความเป็นเมืองที่กำลังขยายตัวอยู่ตลอดเวลาอาจทำให้การติดต่อกันทางออนไลน์ก้าวล้ำฉับไว อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ในขณะเดียวกัน ก็อาจทำให้ความสัมพันธ์ของสายใยครอบครัวเบาบางลงเรื่อยๆ การติดต่อทางสังคมจากคนรอบตัวก็อาจทำให้เพื่อนบ้านกลายเป็นคนแปลกหน้าที่เห็นห่าง และไม่กล้ารบกวนหรืออับอายที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือ ส่วนในเขตพื้นที่ที่ชุมชนมีความเข้มแข็งมีการรวมกลุ่ม จะส่งผลต่อการช่วยเหลือผู้สูงอายุบ้างไม่มากนักน้อย

ผู้เขียนเห็นว่า การขาดการติดต่อกับสังคมอาจเป็นภาวะเรื้อรังที่ส่งผลกระทบต่อทุกแง่มุมของการดำรงอยู่ของผู้สูงวัย ในประเด็นความสัมพันธ์อาจเป็นเรื่องยากและซับซ้อนกันในแต่ละบุคคล การแยกทางสังคมจะนำไปสู่ความรู้สึกของความเหงา ความนับถือตนเองที่น้อยลง สภาวะโดดเดี่ยวในช่วงที่อารมณ์

ตกต่ำหรือหดหู่ ในที่สุดอาจนำไปสู่ภาวะปัญหาทางจิตใจที่รุนแรงมากขึ้นในเวลาต่อมา

ข้อเสนอแนะ

สังคมโดดเดี่ยว ที่ความแปลกแยก (alienation) กลายเป็นภาวะความห่างเหิน ความออกห่าง จากโครงสร้างทางสังคม ที่เปลี่ยนจากความรู้สึกผูกพัน ไปสู่การรู้สึกไม่เป็นมิตรต่อกลุ่ม ต่อสังคม หรือแม้แต่ต่อตนเอง ปรากฏการณ์ความตายอย่างเดี่ยวตายของผู้สูงวัย หรือโคโคโตะคุชิ ที่สะท้อนอีกแง่มุมอันหดหู่ของสังคมต่างคนต่างอยู่ในดินแดนอาทิตย์อุทัย ที่ได้พัฒนาประเทศจนเจริญก้าวหน้า หากแต่ระบบครอบครัวที่เคยผูกพันแน่นหนากลับล่มสลาย และหลายๆ ประเทศก็กำลังจะเดินตามรอยเช่นเดียวกัน ขณะที่สังคมไทยเริ่มเห็นเค้าลางที่เปลี่ยนไป จากการเป็นครอบครัวขยายหรือสังคมเกื้อกูลแบบไทยๆ ไปสู่สังคมต่างคนต่างอยู่ ด้วยสังคมทุนนิยม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้การดำรงชีวิตของผู้คนในยุคนี้ต้องแข่งขันสูงในการทำงาน การอยู่อาศัยจึงต้องเน้นอยู่ในทำเลที่เอื้อต่อการเดินทางไปทำงาน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้วัยทำงานจำใจต้องโบกมือลาครอบครัวใหญ่ที่เคยอยู่กันอย่างอบอุ่น ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย รุ่นลูก และรุ่นหลาน ออกมาสร้างครอบครัวเดี่ยว เพื่อแลกกับความคล่องตัวในการใช้ชีวิต

นับตั้งแต่รูปแบบครอบครัวไทยพลิกโฉมกลายเป็นสังคมที่มีสัดส่วนครอบครัวเดี่ยวมากที่สุด ส่งผลให้ความอบอุ่นตามสไตล์ครอบครัวใหญ่ที่เคยมีเริ่มจางหาย ช่องว่างในครอบครัวไทยเริ่มมีระยะห่างเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับหลานๆ ที่ไม่ได้อยู่ร่วมชายคา นานๆ ที่จะได้เจอกัน ทำให้จากญาติสนิทกลายเป็นเหมือนคนแปลกหน้า ความสัมพันธ์แบบครอบครัวขยายของไทยอาจค่อยๆ กำลังหดหายลงทุกวัน เช่นเดียวกับภาพของผู้สูงอายุที่หมดลมหายใจท่ามกลางลูกหลานห้อมล้อมอย่างอบอุ่นก็อาจจะค่อยๆ จางหายไปด้วย ในขณะเดียวกัน ระบบทุนนิยมก็ก่อให้เกิดตัวอย่างธุรกิจที่เข้ามาสอดรับ ปัจจุบันบ้านเรามีบริการที่เรียกว่า “ผู้ช่วยเหลือพาไป” เป็นบริการที่

พาผู้สูงอายุไปโรงพยาบาล พาไปทำธุระข้างนอก แล้วนำมาส่งที่บ้าน เริ่มมีมากขึ้น ก็พอจะทำให้เห็นว่าสถานการณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทยอาจจะกำลังก้าวไปสู่เทรนด์เดียวกับในประเทศญี่ปุ่นหรือไม่

ในส่วนของการเสนอแนะเชิงนโยบายและผู้เกี่ยวข้อง ผู้เขียนเห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะเห็นภาพรวมของผู้สูงอายุในระดับบุคคล กระบวนการออกแบบนโยบายและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นควรเป็นไปในลักษณะภาพรวมที่มองกลุ่มผู้สูงอายุจำแนกตามช่วงวัย ตามช่วงชีวิต ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดทิศทาง การแสดงบทบาท การออกแบบนโยบาย และกลไกต่างๆ ที่ใช้เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมีศักดิ์ศรีในตนเอง ให้สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพาใคร และพยายามให้ผู้สูงอายุคงอยู่ในสภาพที่สามารถดูแลตนเองได้เป็นระยะเวลานานที่สุด

นอกจากนี้ ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทย ความเป็นชุมชนก็ยังคงเป็นพื้นที่เชิงกายภาพที่เต็มไปด้วยความเป็นอัตลักษณ์ของตน กลไกของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับต่างๆ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ภาคประชาสังคม ผู้นำชุมชน รวมถึงประชาชนในชุมชน ควรถูกขับเคลื่อนให้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นผ่านแผนดำเนินงานของพื้นที่ที่แตกต่างและหลากหลายกันออกไปในบริบทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมอาชีพให้ผู้สูงอายุมีรายได้ที่บ้านหรือในชุมชน มีการหนุนเสริมความเข้มแข็งด้วยกระบวนการเชิงชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนให้มี “ระบบเพื่อนบ้านที่ดี” เพื่อช่วยดูแลผู้สูงอายุ เพราะเป็นหน่วยที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุดในชุมชน เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวมีความต้องการด้านจิตใจ ดังนั้นควรสนับสนุนระบบการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุเป็นประจำ และอาจมีอุปกรณ์ส่งสัญญาณเมื่อเวลาฉุกเฉินอย่างง่ายให้กับผู้นำชุมชน หรือบ้านใกล้เคียง เพื่อให้ผู้สูงอายุในแต่ละครัวเรือนได้รับความช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว มีกิจกรรมเพื่อคลายความเหงา สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมมากขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ผู้สูงอายุในเรื่องการดูแลตนเอง การใช้ชีวิตประจำวัน รวมทั้งทำให้ผู้สูงอายุมีเครือข่ายทางสังคมมากขึ้น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครผู้สูง

อายุ (อผส.) มีส่วนช่วยดูแลผู้สูงอายุได้ใกล้ชิดที่สุด ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขควรให้การสนับสนุนเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ ภายใต้การขับเคลื่อนนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทรรศนะผู้เขียนมองว่า ควรให้ความสำคัญกับการกระตุ้นและสนับสนุนกิจกรรมให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพราะจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้มากที่สุด เพราะหากใช้กลไกเชิงนโยบายแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อมีการผลัดเปลี่ยนวาระผู้บริหารองค์กร นโยบายต่างๆ ก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่หากทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมขึ้นโดยประชาชนผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ กิจกรรมเหล่านั้นก็จะได้รับความร่วมมืออย่างจริงจัง และประชาชนในชุมชนก็จะมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมและมีความยั่งยืน

บทสรุป

ในสังคมไทยที่กำลังกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุมากขึ้นทุกขณะ ท่ามกลางภาวะการตายอย่างโดดเดี่ยวในสังคมไทย ยังไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนักในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม สังคมเราหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านี้ไปไม่ได้ เพราะปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังแนวโน้มนี้และคือความจริงที่เป็นอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นช่องว่างด้านสวัสดิการสังคม ภาวะทางเศรษฐกิจ การแยกตัวทางสังคม วิถีปฏิบัติประชากรของประเทศ แนวโน้มการสร้างครอบครัวเดี่ยวของคนไทยที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ บวกกับอัตราการเกิดและตายที่ไม่สมดุลกัน ซึ่งจะนำไปสู่สังคมผู้สูงอายุในแบบเดียวกับญี่ปุ่นและประเทศอื่นๆ ในอนาคตอาจเกิดภาวะวิกฤติเช่นในญี่ปุ่นหรือไม่ ก่อนจะถึงปี พ.ศ. 2573 ที่ประชากรไทยอายุมากกว่า 60 ปีจะพุ่งขึ้นไปถึงร้อยละ 26.90 ของคนทั้งประเทศ อาจทำให้สถานการณ์การตายอย่างโดดเดี่ยวไม่ใช่เรื่องไกลตัวของคนไทยอีกต่อไป และหลายคนคงอยากให้ “การตายอย่างโดดเดี่ยว” เป็นเรื่องที่ได้รับการพูดถึงและตระหนักมากขึ้น วิธีที่จะทำให้ผู้คนไม่โดดเดี่ยวจนเกินไป อาจจะเป็นโจทย์ที่สังคมต้องเตรียมรับมือ

ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ลำพังคนเดียวนั้นต้องการการดูแลทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งหากประเทศไทยมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับเรื่องนี้ ก็น่าจะคาดหวังได้ว่าผู้สูงอายุในไทยคงไม่ถูกปล่อยให้ “ตายอย่างโดดเดี่ยว” เป็นจำนวนมากนัก แต่คำถามคือ สังคมมีการเตรียมความพร้อมรับมือกับเรื่องนี้มากน้อยเพียงใด สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับประเทศไทยในการเตรียมรับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรสูงวัย กุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรศาสตร์ครั้งใหญ่นี้คือ การปรับวิธีแก้ปัญหาระยะยาว ซึ่งจะช่วยลดผลลัพธ์ด้านลบของสังคมสูงวัยของประชากรในไทยได้มากที่สุด